

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ—ΔΙΑΣΚΕΥΑΙ
ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΤΟΥ ΕΝ ΛΕΥΚΟΠΟΛΕΙ,
ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΟΣ ΥΠΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΣΑΜΠΛΑΚ*

ΥΠΟ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΓΟΝΗ, Δ. Θ.
Ἐπιμελητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

*I. Ὁ χαρακτήρ ἀγιολογικῶν κειμένων τοῦ ΙΔ'
καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰ.*

Πολλαὶ ἐποχαὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἐποχαὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ὁρθοδόξιας. Τοῦτο ἰσχύει κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸν ΙΔ' καὶ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ ΙΕ' αἰ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν κυρίως δύο παράγοντες: Πρῶτον ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἡσυχασμοῦ καὶ δεύτερον ὁ τουρκικὸς κίνδυνος. Ὁ ἡσυχασμὸς εἶχε πανορθόδοξον καὶ οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα. Τὸ κίνημα αὐτὸ κατῴρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν κοντόφθαλμον πολιτικὴν τοῦ Ἑθνικισμοῦ. Ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ κινδύνου, τῶν Τούρκων, ὠρισμέναι προσωπικότητες τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς ἐπέτυχον νὰ θέσουν εἰς δευτέραν μοῖραν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ νὰ ὑπερτονίσουν τὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς στοιχεῖον ἐνότητος.

Ἡ τάσις αὕτῃ ἰδιαζόντως ἐκφράζεται εἰς τὴν ἀγιολογικὴν γραμματεῖαν. Οἱ ἀγιολόγοι τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς δὲν περιορίζουν τὴν συγγραφὴν των ἐντὸς τῶν ἐθνικῶν πλαισίων. Δὲν βιογραφοῦν μόνον συμπα-

Συντομογραφίαι:

- B Χειρόγραφον μονῆς Βατοπεδίου Ἀγίου Ὁρους ὑπ' ἀριθμ. 812, ff. 57r-64r.
Z Χειρόγραφον βιβλιοθήκης Ζαγοράς τοῦ Πηλίου ὑπ' ἀριθμ. 28, σσ. 43-58.
M Χειρόγραφον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ὑπ' ἀριθμ. 778, σσ. 571-594.
Μαρτύριον Macenie svjatago i slavnago macenika Ioanna novago, ize v Bel'grade macivsago sja, sapisano Grigoriem mnihom i prezviterom v velikoi crakvi moldovlahiiskoi, ἐν P. Rusev-A. Davidov, Grigorij Camblak v Rumanija i v starata rumanska literatura, Sofija 1966, σσ. 90-109.

* Ἡ παροῦσα ἐργασία ἀποτελεῖ εἰσήγησιν, ἡ ὁποία ἀνεγνώσθη βουλγαριστὶ εἰς τὸ Διεμερὲς Συμπόσιον Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων Θεολόγων καὶ Ἱστορικῶν, ὁργανωθὲν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Βουλγαρίας Σόφίᾳ ἀπὸ 21-23 Μαΐου 1980 ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας «Ἁγιος Κλήμης Ἀχρίδος» καὶ τοῦ παρὰ τῷ Πατριαρχεῖῳ Βουλγαρίας Ἐκκλησιαστικοῖστορικοῦ καὶ Ἀρχιεπισκοπῆς Ἰνστιτούτου ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Μαξίμου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας. Θέμα τοῦ Συμποσίου ἦτο: «Ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ σχέσεις Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων κατὰ τὸν Μεσαίωνα».

τριώτας των αγίους. Δεν εξαντλούν τὰ ἐγκώμιά των εἰς τοὺς καθ' αἷμα ὁμοθρήσκους των. Δὲν ρίπτουν τὸ βάρος τῆς βιογραφίας εἰς τὴν καταγωγὴν τῶν ἡρώων αγίων των. Καὶ ὅταν ὁμιλοῦν δι' αὐτὴν, ἀντιπαρέρχονται τὸ γεγονός δι' ὀλίγων λόγων. Οἱ ἅγιοι εἶναι κάτοικοι τῆς ἁνῶ Ἱερουσαλήμ, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται καὶ εἰς αὐτὴν τείνουν νὰ φθάσουν. Οἱ ἀληθεῖς ἅγιοι δὲν ἀνῆκουν εἰς ὠρισμένην ἐθνότητα. Αὐτοὶ εἶναι ἅγιοι τῆς Ὁρθοδοξίας. Εἶναι ἅγιοι τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ σημερινὸς κοσμικὸς ἱστορικὸς καὶ γραμματολόγος, ὅταν ἀσχολεῖται μὲ τοὺς Βίους αγίων τῆς ὡς ἁνῶ περιόδου, εὕρσκεται ἐνώπιον ἐνὸς παραδόξου φαινομένου, τὸ ὅποιον ἀσφαλῶς εἶναι δύσκολον νὰ ἐρμηνευθῇ μὲ τὰ δεδομένα τῆς πολιτικῆς ἱστορίας. Ἄν ἀφαιρέσῃ κανεὶς τοὺς Βίους αγίων τῶν προγενεστέρων αἰώνων, θὰ διαπιστώσῃ ὅτι οἱ ἀγιολόγοι τῆς ὡς ἁνῶ περιόδου ἀφιερώνουν ἀρκετὰς σελίδας καὶ εἰς συγχρόνους των αγίους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀνῆκουν εἰς τὴν ἐθνότητά των. Ἀναφέρομεν ὠρισμένα σχετικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα:

Ὁ βυζαντινὸς Κἀλλιστος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως¹, γράφει τὸν Βίον τοῦ βουλγάρου μοναχοῦ Θεοδοσίου Τυρνόβου², ἂν καὶ κάλλιστα θὰ ἠδύναντο οἱ περίφημοι μαθηταὶ τοῦ Θεοδοσίου νὰ μᾶς δώσουν ἐξ Ἰσοῦ ἀξιόλογον Βίον τοῦ διδασκάλου των. Ὁ Βίος τοῦ ὁσίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου³,

1. Περὶ τοῦ Καλλίστου ὡς συγγραφέως βλ. Δ. Β. Γόνη, Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Καλλίστου Α', Ἀθήναι 1980.

2. Σῳζεται μόνον εἰς μεσαιωνοβουλγαρικὴν μετάφρασιν. Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ O. Bodjanski, Zitie i zizn prepodobnago otca nasego Feodosija, ize v Ternove postnicestvovavsego, ucenika susta blazennago Grigorija Sinaita, spisano sveteisim patriarhom Konstantina grada kyr-Kallistom, ἐν Ctenija v imperatorskom obstestve istorii i drevnostej rossijskikh pri Moskovskom universitet, Moskva 1860, Kniga pervaja, σσ. I-BI. Πληρεστέρα εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ V. N. Zlatarski, Zitie i zizn prepodobnago otca nasego Feodosia ize v Tranov postnic'stvovavsago sapisano sveteisim patriarhom Konstantina grada kyr Kalistom. Stakmi za izdanie..., ἐν Sbornik za narodni umotvorenija, nauka i kniznina, kniga XX, nova redica kniga vtora, Sofija 1904. Πλήρη νεοβουλγαρικὴν μετάφρασιν τοῦ Βίου ἐξεπόνθη ὁ V. Sl. Kiselkov, Zitieto na sv. Teodosij Tarnonski kato istoriceski pametnik, Sofija 1926. Ἡ μετάφρασις καταλαμβάνει τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐργασίας (σσ. 1-32) ὑπὸ τὸν τίτλον «Zitieto na sv. Teodosij Tarnovski». Εἰς τὴν νεοβουλγαρικὴν μετάφρασιν ἀποσπάσματα τοῦ Βίου καὶ οἱ B. Angelov-M. Genov (1922), I. Dujcev (1944), M. Genov (1947) καὶ Δεύκας Παρθένιος (1974). Περὶ τοῦ Βίου τοῦ ὁσίου Θεοδοσίου Τυρνόβου γενικῶς βλ. Δ. Β. Γόνη, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 69-120.

3. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐξέδωκε τὸ ἔτος 1894 ὁ I. Pomjalskij, Zitie ize vo svjatyh otca nasego Grigorija Sinaita po rukopisi Moskovskoj Sinodal'noj biblioteki izdal..., ἐν Zapiski istoriko-filologiceskago fakulteta imperatorskago S.-Peterburgskago universiteta, cast 35, Sanktpeterburg 1894. Περὶ τοῦ Βίου αὐτοῦ γενικῶς βλ. Δ. Β. Γόνη, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 29-68.

τὸν ὁποῖον συνέταξεν ὁ αὐτὸς βυζαντινὸς συγγραφεὺς, μεταφράζεται εἰς τὴν μεσαιωνοβουλγαρικὴν καὶ γνωρίζει μεγάλην διάδοσιν μεταξὺ τῶν Σλάβων⁴. Τὰ χειρόγραφα τῆς μεταφράσεως αὐτῆς μετροῦνται εἰς δεκάδας, ἐνῶ τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα μετὰ δυσκολίας ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν πέντε⁵. Ὁ βυζαντινὸς Γρηγόριος⁶ συντάσσει τὸν Βίον τοῦ ἑλληνοβουλγάρου Ρωμύλου⁷, ὁ ὁποῖος γεννᾶται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους, δρᾷ εἰς Βουλγαρίαν καὶ Βυζάντιον καὶ ἀποθνήσκει εἰς τὴν Σερβίαν. Ὁ βούλγαρος Γρηγόριος Τσάμπλακ παραλλήλως πρὸς τοὺς Ἑγκωμιαστικούς λόγους εἰς τὸν Εὐθύμιον Τυρνόβου⁸ καὶ τὸν Κυπριανὸν Τσάμπλακ⁹, οἱ ὁποῖοι ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς,

4. Τὴν μεσαιωνοβουλγαρικὴν μετάφρασιν τοῦ Βίου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1488 κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Πετρούπολεως, ἐδημοσίευσεν ὁ P. A. Syrk u, *Zitie Grigorija Sinaita sostavlennoe konstantinopol'skim patriarhom Kallistom. Tekst slavjanskago perevoda Zitiija po rukopisi XVI veka i istoriko-arheologiceskago vvedenie*, ἐν Pamjatniki drevnej pis'mennosti i iskusstva 272, S.- Peterburg 1909. Τὰς σελίδας I-LXXXIX καταλαμβάνει ἡ ἐκτενὴς εἰσαγωγή, ἐνῶ τὸ κείμενον περιέχεται εἰς τὰς σελίδας 1-48. Περὶ τῶν μεταφράσεων γενικῶς τοῦ Βίου αὐτοῦ βλ. Δ. Β. Γόνη, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 31-44.

5. Τὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Βίου, εἶναι τὰ ἑξῆς: α) Μεγίστης Λαύρας Ἀγίου Ὁρους 1201-I 117, ff. 224r-257v, αἱ. ιε'. β) Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης Μόσχας 293 (κατ' ἀρχιμανδρίτην Σάββαν), ff. 7r-40r, αἱ. ιζ'. γ) Παντελεήμονος Ἀγίου Ὁρους 173 (Athon. 5680), ff. 63r-124v, αἱ. ιζ'. δ) Ἑλληνικοῦ σχολείου Κορθίου 7, σσ. 1-47, αἱ. ιη'. ε) Ἰβήρων Ἀγίου Ὁρους 557 (Athon. 4677), ff. 155r-210v, αἱ. ιη'. στ) Μεγίστης Λαύρας Ἀγίου Ὁρους 1553-Λ 63, ff. 1r-9v καὶ 114r-116r, αἱ. ιη' (1752).

6. Περὶ τοῦ μοναχοῦ Γρηγορίου βλ. K. I. Ivanova, Grigorij, ἐν *Recnik na balgarskata literatura*, τ. 1, Sofija 1976, σ. 284, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

7. Κατ' ἀρχὰς εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἡ μεσαιωνοβουλγαρικὴ μετάφρασις τοῦ Βίου. Τὴν ἔκδοσιν ἔκαμεν ὁ P. A. Syrk u, *Monaha Grigorija Zitie prepodobnago Romila*, ἐν Pamjatniki drevnej pis'mennosti i iskusstva 136, Sanktpeterburg 1900. Πρὸ εικοσαετίας ἐδημοσίευσεν τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ὁ Fr. Halkin, *Un ermite des Balkans au XIVe siècle. La vie grecque inédite de saint Romylos*, ἐν *Byzantion* 31 (1961) 111-147. P. Devos, *La version slave de la vie de s. Romylos*, ἐν *Byzantion* 31 (1961) 149-187. Περὶ τοῦ Ρωμύλου βλ. I. Dujcev, *Romano*, ἐν *Bibliotheca Sanctorum* 11 (1968) 312-316, ὅπου καὶ πλουσία βιβλιογραφία.

8. Ἐκδόσεις τοῦ ἔργου: α) Arhimandrit Leonid, *Nova graca za bugarsku istoriju*, ἐν *Glasnik srpskog ucenog drustva u Beogradu* 31 (1871) 243-291. β) E. Kaluzniacki, *Aus der panegyrischen Litteratur der Südslaven*, Wien 1901, σσ. 28-60. γ) A. Davidov, ἐν P. Rusev-I. Galabov-A. Davidov-G. Dancev, *Pohvalno slovo za Evtimij ot Grigorij Camblak*, Sofija 1971, σσ. 112-232. Περὶ τῶ ἔργου αὐτοῦ τοῦ Γρηγορίου Τσάμπλακ εἰδικῶς βλ. τὸ τελευταῖον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον παραλλήλως πρὸς τὸ μεσαιωνοβουλγαρικὸν κείμενον παρατίθεται καὶ νεοβουλγαρικὴ μετάφρασις. Περὶ τῶν λοιπῶν νεοβουλγαρικῶν μεταφράσεων τοῦ Ἑγκωμίου βλ. K. Kuev, Grigorij Camblak, ἐν *Recnik na balgarskata literatura*, τ. 1, Sofija 1976, σ. 287. Κατωτέρω αἱ παραπομπαὶ γίνονται εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν.

9. Ἐκδόσεις τοῦ ἔργου: α) Arhimandrit Leonid, *Nadgrabnoe slovo*

ἀφιερώνει δύο Βίους εις ἄλλοεθνείς, εις τὸν σέρβον ἡγεμόνα Στέφανον τῆς Ντέτσανης¹⁰ καὶ εις τὸν ἑλληνα νεομάρτυρα Ἰωάννην¹¹.

*II. Ὁ χαρακτήρ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ Μαρτυρίου
τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Λευκοπόλει.*

Τὸ τελευταῖον ἔργον εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ βούλγαρος Γρηγόριος Τσάμπλακ¹², ὁ ὁποῖος ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν τουρκικὴν βαρβαρότητα, ἐξυμνεῖ τὸ μαρτύριον ἐνὸς ἑλλήνος ἁγίου¹³, ὁ ὁποῖος τιμᾶται ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους¹⁴. Ἐτι περαιτέρω. Εἰς τὸ Μαρτύριον αὐτὸ ἐμφανίζονται ἐν ἀγαστῇ συνεργασίᾳ οἱ τρεῖς προαιώνιοι ἐχθροὶ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ λατῖνος καραβοκύρης προδίδει καὶ παραδίδει

Grigorija Camblaka rossijskomu arhiepiskopu Kiprianu, ἐν Ctenija v imperator-skogo obtestve istorii i drevnostej rossijskih pri Moskovskom universitete, Moskva 1872, kniga pervaja, σσ. 25-32. β) B. St. Angelov, Iz starata balgarska, ruska i srabska literatura, cast I, Sofija 1958, σσ. 180-190.

10. Τὸ κείμενον ἐξέδωσεν ὁ J. A. Safarik, Zivot kralja Stefan Decanskog, ἐν Glasnik drustva srpske slovesnosti, u Beogradu 11 (1859) 35-94. Νεοσερβικὴν μετάφρασιν ἐδημοσίευσεν ὁ L. Mirko vic, Stare srpske biografije XV i XVII veka-Camblak, Konstantin, Pajsije-preveo... sa predgovorom Pavla Popovica. Druga knjiga, Beograd 1936, σσ. 1-40 [Srpska knjizevna zadruga kolo XXXIX, knjiga 265].

11. Ἐκδόσεις: α) Episkop Melchisedec, Mitropolitul Grigorie Tamlac. Viata si operele sale, ἐν Revista pentru istorie, arheologie si filologie 2, 1884, 1, σσ. 1-64· 2, σσ. 163-174. β) A. I. Jacimirskij, Iz istorii slavjanskoj propovedi v Moldavii. Neizvestnyja proizvedenija Grigorija Camblaka, podrazanija emu i perevodu monaha Gavriila, ἐν Pamjatniki drevnej pis'mennosti i iskusstva 163, Sanktpeterburg 1906, σσ. 3-11. γ) A. Davidov, ἐν P. Rusev - A. Davidov, Grigorij Camblak v Rumanija i v starata rumanska literatura, Sofija 1966, σσ. 90-109. Τὸ κείμενον τῆς τελευταίας ἐκδόσεως συνοδεύεται καὶ ὑπὸ νεοβουλγαρικῆς μεταφράσεως, τὴν ὁποίαν ἐξεπόνησαν οἱ P. Rusev καὶ A. Davidov. Εἰς τὸ εἰδικὸν αὐτὸ ἔργον δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀνέυρῃ καὶ πλουσίαν βιβλιογραφίαν.

12. Περὶ τοῦ Γρηγορίου Τσάμπλακ βλ. V. Velcev, Grigorij Camblak, ἐν Istorija na balgarskata literatura, τ. 1, Sofija 1962, σσ. 326-344, 436 (βιβλιογραφία). K. Kuev, Grigorij Camblak, ἐν Recnik na balgarskata literatura 1 (1976) 286-288, ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

13. Ὡς γνωστόν, ὁ Ἰωάννης κατήγετο ἐκ Τραπεζοῦντος, δηλαδὴ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσος τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ ὁποία περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὸ ἔτος 1461. Βλ. Μαρτύριον 2,1. Περὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος βλ. G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates, München 1963, σσ. 349 ἐξ., ὅπου καὶ βιβλιογραφία. Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Τραπεζοῦντος βλ. Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος Χρυσάνθου, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος, ἐν Ἀθήναις 1936.

14. Βλ. P. Rusev - A. Davidov, Grigorij Camblak v Rumanija i v starata rumanska literatura, Sofija 1966, σσ. 56 ἐξ.

εἰς τὸ μαρτύριον τὸν Ἰωάννην¹⁵. Ὁ τατάρος διοικητῆς τῆς Λευκοπόλεως, προσωποποιήσας τῶν Μωαμεθανῶν, διατάσσει τοὺς ὑφισταμένους του νὰ ὑποβάλουν εἰς μαρτύριον τὸν συκοφαντηθέντα χριστιανόν¹⁶. Τέλος ὁ ἐβραῖος κάτοικος τῆς Λευκοπόλεως μὲ τὸ ξίφος του δίδει τὴν λύσιν εἰς τὸ δῶμα¹⁷. Ὁ Ἰωάννης παραδίδει τὴν ψυχὴν του εἰς τὸν Κύριον, ἀλλὰ τὸ μήνυμα αὐτοῦ περὶ ἀντιστάσεως εἰς τὰς προσπαθείας ἀλλοτριώσεως τῶν Ὀρθοδόξων ἀρχίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ μεταδίδεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀχανοῦς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Μαρτυρίου αὐτοῦ ἔχει, ἐν συνόψει, ὡς ἐξῆς: Ὁ Ἰωάννης, ἔμπορος ἐκ Τραπεζοῦντος, ἔπλεε μὲ ἔμπορτον πλοῖον εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ὁ λατῖνος ὁμῶς πλοίαρχος ἐφθόνησε τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὸν τατάρον διοικητὴν τῆς Λευκοπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν προσωρμίσθησαν, ὅτι δῆθεν ὁ Ἰωάννης κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου των ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χριστιανικὴν του πίστιν καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὴν θρησκείαν τοῦ τατάρου. Τὴν σταθερότητα μάλιστα τῆς ἀποφάσεώς του ἐπεβεβαίωσεν ὁ Ἰωάννης καὶ δι' ἑρκων. Ὁ διοικητῆς τῆς Λευκοπόλεως διέταξε νὰ συγκεντρωθῇ ὁ λαὸς καὶ νὰ ὁδηγηθῇ ἐν τιμῇ ὁ νεαρὸς χριστιανὸς ἐνώπιόν του.

Κατ' ἀρχὰς ὁ τατάρος τύραννος προσεπάθησεν ἡπίως νὰ πείσῃ τὸν Ἰωάννην νὰ ἀρνηθῇ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ νὰ προσφέρῃ θυσίας εἰς τὸν ἥλιον, τὸ πῦρ καὶ τοὺς ἀστέρας. Ὑπέσχετο δὲ εἰς αὐτὸν τιμὰς καὶ ἀξιώματα ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως καὶ ἀπόλαυσιν τῆς πλέον γλυκείας ζωῆς. Ὁ Ἰωάννης ἀντέδρασε σφοδρῶς εἰς τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ διοικητοῦ καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ λατρεύσῃ τὸν δημιουργὸν καὶ ὅχι τὰ δημιουργήματα. Ὁργισμένος ὁ διοικητῆς ἐβλασφήμησε τὸν ἀληθινὸν Θεόν, διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ γυμνώσουν τὸν Ἰωάννην καί, ἀφοῦ ἀπέτυχεν νὰ τὸν μεταπείσῃ δι' ἀπειλῶν, ἔδωσεν ἐντολὴν νὰ τὸν ξαπλώσουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ἀρχίσουν νὰ τὸν ραβδίζουσιν. Τὸ ἐσπέρας οἱ βασανισταὶ διέκοψαν τὸ μαρτύριον, ἔδωσαν τὸν Ἰωάννην μὲ διπλᾶς ἀλύσεις καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου ὁ τύραννος ἐκ νέου ἀπέτυχεν νὰ πείσῃ τὸν Ἰωάννην δι' ὑποσχέσεων καὶ ἀπειλῶν. Διὰ τοῦτο οἱ ραβδισμοὶ τοῦ Ἰωάννου συνεχίσθησαν ἀδιακόπως. Ἡ κόπωσις ὁμῶς τῶν βασανιστῶν καὶ αἱ ἀντιδράσεις τοῦ χριστιανικοῦ πλήθους ἠνάγκασαν τὸν διοικητὴν νὰ ἐπισπεύσῃ τὸν θάνατον τοῦ μάρτυρος. Διέταξε νὰ δεθοῦν οἱ πόδες τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν οὐρὰν ἐνὸς ζωηροῦ καὶ ἀγρίου ἀλόγου, τὸ ὁποῖον μὲ ἀναβάτην ἓνα στρατιώτην θὰ ἐκάλπαζε διὰ μέσου τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως. Ὁ μάρ-

15. Μαρτύριον 3-4.

16. Μαρτύριον 5-25.

17. Μαρτύριον 26.

τους ἔγινεν ἀντικείμενον χλευασμοῦ ἐκ μέρους τῶν Ἑβραίων. Εἷς μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἀπεκεφάλισε τὸν ἄγιον. Τότε τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐλύθη καὶ ἐγκατελείφθη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Ἰωάννου ἐνεφανίσθησαν καιόμεναι λαμπάδες καὶ τρεῖς φωτεινοὶ ἄνδρες θυμιῶντες καὶ ἱεουργοῦντες, ἐνῶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατήρχετο φωτεινὴ κλῖμαξ. Εἷς Ἑβραῖος ἐξέλαβε τοὺς τρεῖς ἄνδρας ὡς ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἤλθον νὰ παραλάβουν τὸ σῶμα πρὸς ταφὴν, καὶ ἔτεινε τὴν χορδὴν τοῦ τόξου του, διὰ νὰ κτυπήσῃ ἓνα τῶν ἱερέων. Θεὶα δίκη ἐτιμωρήθη εἰς ἀκινήσιαν μὲ τεταμένην τὴν χορδὴν. Τὴν πρῶταν, ὅτε διηγῆθη τὰ συμβάντα, ἀπηλευθερώθη. Ὁ διοικητής, ὅτε ἤκουσε περὶ τοῦ θαύματος, διέταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ θάψουν τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ λατῖνος καρaboκύρης μίαν νύκτα ἀνεπιτυχῶς ἀπεπειράθη νὰ κλέψῃ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου. Καθ' ὕπνους ὁ Ἰωάννης ἀνήγγειλεν εἰς τὸν ἱερέα τοῦ ναοῦ τὰς ἐνεργείας τοῦ πλοιάρχου. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ σπεύσαντος ἱερέως ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς τυμβωρύχους. Τὸ λείψανον διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν ἐτάφη ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ βήματος, ὅπου παρέμεινε πλέον τῶν 70 ἐτῶν. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐνεφανίζοντο θαυμαστὰ πράγματα (πυρίνη κλῖμαξ, θεῖαι δυνάμεις, φῶς, εὐωδία).

Ὅτε ἤκουσε τὰ ἀνωτέρω καὶ ἔλαβε τὴν γνώμην τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἰωσήφ, ὁ βοεβόδας Ἰωάννης Ἀλέξανδρος, ἡγεμὼν πάσης Μολδοβλαχίας καὶ Παραλίων, ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ μεταφερθοῦν μὲ τιμὰς τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου ἀπὸ τὴν Λευκοπόλιν εἰς τὴν Σουτζάβαν. Αὐτὰ ἔγιναν δεκτὰ μὲ μεγάλας τιμὰς ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος, τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχιερέων, ὁλοκλήρου τοῦ κλήρου καὶ πλήθους λαοῦ. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὠρίσθη προστάτης τοῦ κράτους τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου, τὰ δὲ λείψανά του ἐναπετέθησαν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς πρωτευούσης του Σουτζάβας. Ὁ συντάκτης τοῦ Μαρτυρίου ἀποφεύγει νὰ ὁμιλήσῃ διὰ τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου, διότι τοῦτο δύνανται νὰ πράξουν οἱ θεραπευθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου.

III. Αἱ νεοελληνικαὶ μεταφράσεις-διασκευαὶ τοῦ Μαρτυρίου.

Σχετικῶς ἐνωρὶς καὶ οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἐξεδήλωσαν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μνημεῖον αὐτὸ τοῦ βουλγαρικοῦ λόγου. Τοῦτο ἦτο εὐνόητον. Ὁ ἐχθρὸς τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο κοινός. Ὅποιοσδήποτε προσεπάθει νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των καὶ νὰ ἀσπασθοῦν τὴν θρησκείαν τοῦ κατακτητοῦ, ἦτο ἐχθρὸς τῆς Ὀρθοδοξίας. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔργον αὐτό, χωρὶς νὰ ὑποστῇ σημαντικὰς μεταβολάς, προσηρμώσθη εἰς τὴν πραγματικότητα, ἥ ὁποία διεμορφώθη εἰς τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὴν πτώσιν τῶν βαλκανικῶν λαῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Μέχρι σήμερον, κατόπιν εἰδικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως καὶ τῶν ἐκδεδομένων κειμένων, ἐπεσημάναμεν τέσσαρας ἑλληνικάς μεταφράσεις-διασκευὰς τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐν Λευκοπόλει. Αἱ μεταφράσεις-διασκευαὶ αὐταὶ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐν συνεχείᾳ.

1. *Ἡ μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Ἀλεξανδρείας.*

Πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἐξεδήλωσεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ κείμενον τοῦ Μαρτυρίου, ἦτο ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Νικηφόρος (1639-πρὸ τοῦ 1645)¹⁸. Κατήγετο ἐκ Κρήτης, ἦτο λόγιος καὶ διετέλεσε διδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Συνεδέετο στενῶς μὲ τὴν Μολδαβίαν καὶ ὑπῆρξε πνευματικὸς τοῦ τότε ἡγεμόνος τῆς χώρας αὐτῆς. Ὁ τελευταῖος μάλιστα εἶχε βοηθήσει καὶ εἶχεν ὑποστηρίξει τὴν ἐκλογὴν τοῦ Νικηφόρου. Πιθανώτατα ὁ Νικηφόρος μετέβη εἰς τὴν Μολδαβίαν πολλάκις. Ἐκεῖ εὕρισκετο ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν του, ἀλλὰ καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του (πρὸ τοῦ 1645). Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐγνώρισε τὴν λατρείαν καὶ τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἰωάννου. Τόσον πολὺ ἐνεθουσίασεν αὐτὸν ἡ μαρτυρικὴ μορφή τοῦ Ἰωάννου, ὥστε ἔσπευσεν ὄχι μόνον νὰ μεταφράσῃ τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς ὁ μάρτυς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ συντάξῃ καὶ Ἀκολουθίαν. Τὰ δύο κείμενα εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ 1819 εἰς τὸ Ἰάσιον δαπάναις τοῦ συμπατριώτου τοῦ μάρτυρος Θωμᾶ Μπουγιούκη ὑπὸ τὸν τίτλον: *Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Τραπεζουντίου. Συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυρίου Νικηφόρου τοῦ Κρητός. Καὶ νῦν πρῶτον ἐκδοθεῖσα μετὰ τινων προσθηκῶν καὶ διορθώσεων, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ κυρίου Θωμᾶ Μπουγιούκη τοῦ Τραπεζουντίου. Ἐν Ἰασίῳ 1819. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ*¹⁹. Δυστυχῶς τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἐλάχιστα ἀντίτυπα σώζονται καὶ μάλιστα αὐτὰ εἶναι ἀπρόσιτα²⁰. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἐπεσημάναμεν καὶ εἰς δύο χει-

18. Περὶ τοῦ Νικηφόρου Ἀλεξανδρείας βλ. Ἀ. Παπαδόπουλου-Κεραμέως, Σημειώσεις περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Νικηφόρου, ἐν Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος 3 (1889) 494-503. Γ. Γ. Μαζαράκη, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀλεξανδρεία 1932, σσ. 321-332. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας (62-1934), Ἀλεξανδρεία 1935, σσ. 695-699.

19. L. Petit, Bibliographie des acolouthies grecques, Bruxelles 1926, σ. 121.

20. Ὁ L. Petit σημειώνει δύο ἀντίτυπα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον εὕρισκετο εἰς τὴν προσωπικὴν του βιβλιοθήκην, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (ἐνθ' ἄνωτ., σ. 121). Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀντίτυπα σήμερον εἶναι ἀπρόσιτα, διότι ἡ μὲν πρώτη βιβλιοθήκη περιῆλθεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ἀνεῦρον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἀγίου Ὁρους οἱ Δ. Σ.

ρόγραφα: 'Επωνύμως εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. [38] 81 κώδικα τοῦ 'Ελληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ΙΗ' αἰ. (σσ. 1-32)²¹ καὶ ἀνω-
νύμως εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 812 κώδικα τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου τοῦ 'Αθωνος
τοῦ ΙΗ' αἰ. (43r-64r)²². Τὸ Μαρτύριον περιέχεται εἰς τὰ ff. 57r-64r. Εἰς τὸν
δεύτερον κώδικα τὸ Μαρτύριον φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν: «*Μαρτύριον καὶ
πολιτεία τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος 'Ιωάννου τοῦ νέου τοῦ ἐκ Τρα-
πεζοῦντος μαρτυρήσαντος ἐν τῇ Λευκοπόλει τῇ κοινῶς "Ἀκ κερμάνι λεγο-
μένῃ ἐν ἔτει 1500 ἀπὸ θεογονίας ἥτοι χιλιοστῶ πεντακοσιοστῶ*»²³. Κατωτέρω
παρὰπέμποιμεν εἰς τὸ χειρόγραφον τῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, διότι δὲν ἡδυ-
νήθημεν νὰ ἴδωμεν, τοῦλάχιστον μέχρι σήμερον, ἀντίτυπον τοῦ ἐκδεδομένου
κειμένου τοῦ Μαρτυρίου.

'Η μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου, ἡ ὁποία ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ Νικηφό-
ρου, ἂν καὶ ἀκολουθεῖ, εἰς γενικὰς γραμμάς, τὸ πρωτότυπον, εἶναι ἐλευθέρα.
Καταφανὴς εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ πατριάρχου νὰ τὸ προσαρμόσῃ εἰς τὴν
πραγματικότητα, ἡ ὁποία εἶχε διαμορφωθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν του, καὶ μὲ δια-
φόρους ἐπεξηγήσεις καὶ προσθήκας νὰ τὸ καταστήσῃ προσιτὸν εἰς τὸν Ἕλληνα
ἀναγνώστην²⁴. 'Αναφέρομεν χαρακτηριστικὰ παραδείγματα:

Γκίνης καὶ Β. Γ. Μέξας ('Ελληνικὴ βιβλιογραφία 1800-1863, τ. 1, ἐν 'Αθήναις
1939, σ. 178, Νο 1118).

21. Δ. Μ. Σάβρου, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει
'Ελληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ἐν 'Επετηρίδι τῆς 'Εταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 9
(1932) 134-135.

22. Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐ-
στρατιάδου - Γέροντος 'Αρχαδίου ἱεροδιακόνου Βατοπε-
δινοῦ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων, Paris 1924,
σ. 158. Πρβλ. Μητροπολίτου πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου
Εὐστρατιάδου, Συμπλήρωμα ἀγιορειτικῶν καταλόγων Βατοπεδίου καὶ Λαύρας
(Μνημεῖα ἀγιολογικά), Paris 1930, σ. 42.

23. B, f. 57r.

24. Εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν δὲν ἀντιμετωπίζεται τὸ πρόβλημα, ἂν καὶ κατὰ πόσον
ὁ Νικηφόρος 'Αλεξανδρείας, ὁ Μελέτιος Συρίγος καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Καλλι-
νίκος Γ', οἱ ὁποῖοι συνεδέοντο μετὰ τῶν Ρουμανικῶν Χωρῶν, ἐγνώρισαν τὸ Μαρτύριον τοῦ
'Ιωάννου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Λευκοπόλει μέσῳ τῶν ρουμανικῶν μεταφράσεων. Πρβλ. J.
Pargoire, Meletios Syrigos, sa vie et ses oeuvres, ἐν Ἐchos d' Orient 12 (1909)
338-339. Τοῦτο εἶναι πιθανώτατον, δεδομένου ὅτι τὸ ἔτος 1643 εἰς τὸ 'Ανθολόγιον (Ca-
zanlia) εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἡ πρώτη ρουμανικὴ μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου
'Ιωάννου τοῦ Νέου, ἔργου τοῦ Γρηγορίου Τσάμπλακ. Τὴν μετάφρασιν αὐτὴν ἐξεπονήσεν ὁ
περίφημος λόγιος μητροπολίτης Μολδαβίας Βαρλαάμ (1632-1652). Προσφάτως ὁ βούλ-
γαρος ἐρευνητὴς G. Petrov ἐπεχείρησε σύγκρισιν τοῦ βουλγαρικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς
ρουμανικῆς μεταφράσεως τοῦ Βαρλαάμ καὶ ἐξέθεσε τὰ πορίσματα τῆς ἐρευνῆς του εἰς τὸ Γ'
Διεθνὲς Συμπόσιον «Γραμματειακὴ Σχολὴ τοῦ Τυρνόβου» [12-15 Νοεμβρίου 1980] («Ma-
cenie na Joan Novi Bjelgradski») ot Grigorij Camblak v prevod na rumanski ezik
ot mitropolit Varlaam, ἐν Treti mezunaroden simpozium. Tarnovska knizovna

Ὁ Ἰωάννης κατήγετο «ἐκ τῆς Λαζικῆς»²⁵. Ὁ καρaboκῦρης ἦτο «παπίστας ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ πιστεύουν τὰ δόγματα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ ὁποῦ πιστεύουν τὸν πάπαν»²⁶. Διὰ τὴν ἐξηγήσῃ τὸ μῖσος τοῦ πλοίαρχου κατὰ τοῦ Ἰωάννου, ὁ Νικηφόρος προσθέτει ὅτι καθημερινῶς ὁ πρῶτος ἐφιλονεῖ μετὰ τὸν δεύτερον περὶ τῶν δογμάτων καὶ δὴ περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης πάντοτε ἐξήρχετο νικητῆς εἰς τοὺς διαλόγους, ἀφοῦ ἀπεδείκνυνεν ὅτι τὰ δόγματα τοῦ πλοίαρχου εἶναι ψευδῆ²⁷. Ἀντὶ τοῦ σλαβικοῦ ὀνόματος Bjalggrad χρησιμοποιοῖ τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα Λευκόπολις, ἀλλὰ συγχρόνως προσθέτει ὅτι τουρκιστὶ ἢ πόλις ὀνομάζεται Ἀκ κερμανί καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν «κατὰ τὴν ἄκραν τῆς Μολδαβίας»²⁸. Ὁ διοικητῆς τῆς πόλεως δὲν εἶναι πέρσης²⁹, ἀλλὰ ὀθωμανός³⁰. Οὕτως ἀναγκαστικῶς δὲν γίνεται λόγος διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Τσάμπλακ³¹. Ὁ διοικητῆς εἶναι «ἐραστὴς καὶ ἀκριβῆς τῶν ὀθωμανικῶν δογμάτων φύλαξ»³². Κατὰ τὸν λατῖνον πλοίαρχον, ἐάν

skola. «Grigorij Camblak. Život i tvorcestvo» [Rezjumeta na dokladite i naucnite saobstenija], Veliko Tarnovo 1980, σσ. 12-13). Ἡ ἐργασία αὕτη, ὅταν ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, καὶ σύγκρισις τῶν νεοελληνικῶν μεταφράσεων μετὰ τὰς ρουμανικὰς μεταφράσεις τοῦ Μαρτυρίου ὁπωσδήποτε θὰ δώσουν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐξαχρήσεως τῶν πρώτων ἐκ τῶν δευτέρων.

25. B, f. 57r. Ἐν συνεχείᾳ, ἐννοεῖται, προσδιορίζεται καὶ ἡ πόλις τῆς καταγωγῆς του: «ἐκ τῆς περιήμου τῶν πόλεων αὐτῆς Τραπεζοῦντος». Πρβλ. Μαρτύριον 2.1.

26. B, f. 57v. Πρβλ. Μαρτύριον 3.4.

27. B, ff. 57v-58r. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5.

28. B, f. 58r. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5. Κατὰ Κωνσταντῖνον Ζ' τὸν Πορφυρογέννητον: «Ἰστέον, ὅτι ἐνθεν τοῦ Δανάστρεως ποταμοῦ πρὸς τὸ ἀποβλέπον μέρος τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ περάματα τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ εἰσὶν ἐρημόκαστρα· κάστρον πρῶτον τὸ ὀνομασθὲν παρὰ τῶν Πατζινακτῶν Ἀσπρον διὰ τὸ τοὺς λίθους αὐτοῦ φαίνεσθαι καταλεύκους...» (Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν τὸν θεοστέφῃ καὶ πορφυρογέννητον βασιλέα 37· [G. Moravcsik], σ. 168, 58-61). Ὁπωσδήποτε ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ προῆλθον: α) αἱ ἐλληνικαὶ ὀνομασίαι Ἀσπρον, Ἀσπρόκαστρον καὶ Λευκόπολις, β) ἡ σλαβικὴ Bjalggrad (=Λευκόπολις), γ) ἡ τουρκικὴ Ἀκκερμαν (=Λευκόπολις), δ) ἡ ρουμανικὴ Cetatea Alba (=Ἀσπρόκαστρον) καὶ ε) ἡ ρωσικὴ Belgorod (=Λευκόπολις). Ἡ πόλις αὕτη εὐρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀποικίας τῶν Μιλησίων Τύρας, εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ἀνειστέρου ποταμοῦ. Ἦτο γνωστὴ καὶ ὡς Μαυρόκαστρον. Περὶ τῆς πόλεως αὐτῆς γενικῶς καὶ ἰδιαίτερώς περὶ τῶν ἀντιθετικῶν αὐτῶν ὀνομάτων αὐτῆς βλ. I. Bozilo v, Anonimat na Haze. Balgarija i Vizantija na Dolni Dunav v kraja na X vek, Sofija 1979, σσ. 57-71, ὅπου καὶ πλουσιωτάτη παράθεσις πηγῶν καὶ βιβλιογραφίας.

29. Μαρτύριον 3.5.

30. B, f. 58r.

31. Μαρτύριον 6, 8, 10.

32. B, f. 58r. Καὶ εἰς ἄλλα σημεία τοῦ Μαρτυρίου φαίνεται ὅτι ὁ διοικητῆς τῆς Λευκοπόλεως ἦτο ὀθωμανός. Π.χ. Ὁ Ἰωάννης, κατὰ τὸν πλοίαρχον, θέλει «νὰ προσέλθῃ εἰς τὰ ἐδικά σας τῶν ὀθωμανῶν δόγματα καὶ νὰ συγκοινωνήσῃ μετ' ἐσᾶς» (αὐτόθι). «Εἰς δὲ

ὁ διοικητὴς τῆς Λευκοπόλεως θὰ ἐπετύγχανε τὸν ἐκμουςουλμανισμόν τοῦ Ἰωάννου, θὰ ἐλάμβανεν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως δόξαν καὶ τιμὴν ἕνεκα τοῦ τοιούτου κατορθώματος, ἀφοῦ θὰ προσέφερεν εἰς τὴν θρησκείαν του «ἓνα τοιοῦτον ἄνθρωπον φρόνιμον καὶ ἄξιον καὶ μάλιστα ὁποῦ δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς ὑποδεέστερος τῶν προϋχόντων ἐν τῇ τῆς Τραπεζοῦντος πόλει»³³. «Ὅταν διήρχετο ἐκ τῆς συνοικίας τῶν Ἑβραίων τὸ συρόμενον σῶμα τοῦ Ἰωάννου, ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἔρριπτον κατ' αὐτοῦ ξύλα, ἄλλοι δὲ πέτρας, ἄλλοι δὲ τέλος ἄλλο τι πρὸς καταισχύνῃν τοῦ μάρτυρος»³⁴. Ὁ Ἑβραῖος ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἐμίσει τὸν Χριστόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἤθελε νὰ ἀρέσῃ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς ὀθωμανούς³⁵. Παραλείπεται ἐκ τοῦ κειμένου ἡ φράσις, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου κατήρχετο πυρίνη κλῖμαξ»³⁶. Ὁ παπιστᾶνος καρaboκύρης προσεπάθησε νὰ κλέψῃ τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ Ἰωάννου καὶ νὰ τὸ μεταφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπειδὴ δῆθεν κατενόησε τὸ σφάλμα του, τὴν προδοσίαν τοῦ ἁγίου εἰς τὸν κριτὴν³⁷. Οἱ χριστιανοὶ τῆς Λευκοπόλεως ἐνεταφίασαν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου «εἰς τὴν ἐκκλησίαν κοντὰ εἰς τὴν πρόθεσιν»³⁸. Διὰ τὴν μετακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Ἰωάννης Ἀλέξανδρος «συνεβουλεύσατο μετὰ τῶν ἐν Μολδαβίᾳ ἀρχιερέων καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρχόντων καὶ ἐπεμψεν ἄρχοντας ἐκεῖσε μεθ' ἱκανῶν δώρων»³⁹.

2. *Ἡ μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου ὑπὸ τοῦ Μελετίου Συρίγου.*

Ὁ δεύτερος Ἑλλην, ὁ ὁποῖος ἡχμαλωτίσθη ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ μεταφράσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἦτο ὁ γνωστὸς κρητικὸς λόγιος καὶ κληρικὸς Μελέτιος Συρίγος⁴⁰ (1585-

τῶν Ἑβραίων μῖσος τὸ πρὸς Χριστὸν κινούμενος καὶ χαριζόμενος δῆθεν τοῖς ἀσεβέσιν ὀθωμανοῖς» (αὐτόθι, f. 62r).

33. B, f. 58r-v. Πρβλ. Μαρτύριον 4.

34. B, f. 62r. Πρβλ. Μαρτύριον 26.

35. B, f. 62r. Πρβλ. Μαρτύριον 26.

36. Μαρτύριον 27.

37. B, f. 62v. Πρβλ. Μαρτύριον 30.

38. B, f. 63r. Πρβλ. Μαρτύριον 30.7.

39. B, f. 63r. Πρβλ. Μαρτύριον 32.

40. Περὶ τοῦ Μελετίου Συρίγου βλ. τὰς ἐξῆς βασικὰς ἐργασίας: J. Pargoire, Meletios Syrigos, sa vie et ses oeuvres, ἐν *Échos d'Orient* 11 (1908) 264-280, 331-340· 12 (1909) 17-27, 167-175, 281-286, 336-342. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Μελέτιος Συρίγος (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου), ἐν Ἀθήναις 1914. Γ. Γαλατάκη, Βιογραφικὸν σχεδιάσμα περὶ τοῦ Μελετίου Συρίγου, ἐν Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος 24 (1925) 5-128. Τ. Αθ. Γριτσοπούλου, Πατριαρχικὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, τ. 1, ἐν Ἀθήναις 1966, σσ. 187-191. Π. Γ. Νικολοπούλου, Συρίγος Μελέτιος, ἐν Ὁρησκειτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ 11 (1967) 594-596. Ζ. Τσιρπανλῆ, Ἑλ-

1663)⁴¹. Κάτοχος ὑψηλῆς μορφώσεως, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν εἰς τὴν Ἱταλίαν, ἐνωρὶς ἔθεσε τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐδρασε κυρίως εἰς Κρήτην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἰδρυσε σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκε γραμματικὴν καὶ «ἐπιστήμας». Ἐτιμήθη μὲ τοὺς τίτλους τοῦ διδασκάλου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πρωτοσυγκέλλου. Ἡ ζωὴ του ἦτο συνεχῆς, μέχρις ἐσχάτων, ἀγὼν κατὰ τῶν λατινικῶν προπαγανδῶν. Ὁ ἀσυμβίβαστος χαρακτὴρ του πολλάκις τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐξορίαν. Κατέλιπε πολλὰ ἔργα (πρωτότυπα καὶ μεταφράσεις), μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀξιόλογοι εἶναι οἱ Βίοι νεομαρτύρων. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Βίων ἐγράφη εἰς τοὺς τόπους τῶν ἐξοριῶν του. Εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ὁ Μελέτιος μετέβη τέσσαρας φορές (1632-1633, 1635-1637, 1642-1643 καὶ 1645-1646)⁴². Κατὰ τὴν τελευταίαν του μετάβασιν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν (1645-1646) συνέταξε τὴν Ἀκολουθίαν καὶ τὸν Παρακλητικὸν Κανόνα τοῦ νεομάρτυρος Ἰωάννου⁴³.

Τρία ἔτη ἀργότερον, συγκεκριμένως κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1649, μετέφρασε-διεσκεύασεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν τὸ Μαρτύριον Ἰωάννου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Λευκοπόλει⁴⁴. Ἀμφότερα τὰ κείμενα σώζονται εἰς αὐτόγραφον

λῆγες λόγοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Μελέτιος Συρίγος (1586-1664), ἐν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 54 (1971) 156-171, Ν. Ε. Τζιράκη, Ἡ περὶ μετουσιώσεως (transsubstantiatio) εὐχαριστιακῆ ἑξως. Συμβολὴ εἰς τὴν ὁρθόδοξον περὶ μεταβολῆς διδασκαλίαν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, Ἀθήναι 1977, σσ. 142-178, ὅπου ἐκτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ Μελετίου περὶ μετουσιώσεως.

41. Ἡ χρονολόγησις αὐτῇ τῶν ἐτῶν τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μελετίου ὀφείλεται εἰς τὸν καθηγητὴν Ν. Β. Τωμαδάκη (Τὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου Μελετίου ἱερομονάχου Συρίγου τοῦ Κρητὸς [1585-1663], ἐν Μνημόσυνον Σοφίας Ἀντωνιάδου, Βενετία 1974, σσ. 276-278).

42. Πρβλ. J. Pargoire, ἔνθ' ἄνωτ., *Échos d'Orient* 11 (1908) 337-339· 12 (1909) 17-19, 23-26, 167-168. Κ. Ι. Δουβουνιώτου, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 9-10, 11, 14-15, 18, 22-23. Γ. Γαλετάκη, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 48-50, 71-75, 84-85. Ζ. Τσιρπανλῆ, ἔνθ' ἄνωτ., σσ. 161-162, 165-166, 168.

43. Εἰς τρία σημεῖα τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 778 κώδικος τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸν ὁποῖον σώζονται τὰ κείμενα, σαφῶς μαρτυρεῖται ὅτι τοὐλάχιστον ἡ Ἀκολουθία ἐγράφη τὸ ἔτος 1646. Συγκεκριμένως εἰς τὴν σ. 599 σημειώνεται: «*αχμς' μαῖω α' ἡρεξάμην ταύτην τὴν ἑορτὴν συντιθέναι ἐν Γιασίῳ, ἐπληρώθη δὲ ἐν Σοτζαβίῳ*». Ἐπίσης εἰς τὴν σ. 603: «*αχμς' μαῖω αἱ' Ἐν Γιασίῳ τῆς Μολδαβίας*». Τέλος δὲ εἰς τὴν σ. 679: «*Συνετέθη ἡ παρούσα ἑορτὴ ὑπὸ Μελετίου ἱερομονάχου τοῦ Συρίγου, τοῦ Κρητὸς, κατὰ τὰ αχμσον ἔτος τῆς ἐνσάρκου οικονομίας ἐν μηνὶ μαῖω ἐν Σοτζαβίῳ*». Πρβλ. J. Pargoire, ἔνθ' ἄνωτ., *Échos d'Orient* 11 (1908) 280. Ἀ. Παπαδόπουλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη, τ. 5, ἐν Πετρούπολει 1915, σ. 271.

44. Εἰς τὴν σ. 567 τοῦ κώδικος τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου σημειώνεται: «*αχμθον τὸ σωτήριον. Σεπτέμβριος. Ἰωάννον, Ἀνδρέον καὶ τῶν γονέων. Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰωάννου τοῦ ἐν Σοτζαβίῳ*». Πρβλ. J. Pargoire, ἔνθ' ἄνωτ., *Échos d'Orient* 11 (1908) 280. Ἀ. Παπαδόπουλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ

κώδικα τοῦ Μελετίου, ὁ ὁποῖος φυλάσσεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου εἰς Κωνσταντινουπόλιν καὶ φέρει τὸν ἀριθμὸν 778⁴⁵. Τὸ δεῦτερον κείμενον μὲ τὸν τίτλον «*Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου, τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος μὲν ὁρμωμένου, ἐν τῷ Ἀσπροκάστρῳ δὲ μαρτυρήσαντος, ἐν δὲ Σοτζαβία τῇ κατὰ Μολδάβιαν μετατεθέντος, ὡς κεῖται ἐν τῷ βουλγαρικῷ*»⁴⁶ περιέχεται εἰς τὰς σσ. 571-594.

Ἡ μετάφρασις τοῦ Μελετίου ἐμφανίζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Εἰς τὸν τίτλον σημειώνεται ὅτι τὸ κείμενον παρέχεται «ὡς κεῖται ἐν τῷ βουλγαρικῷ». Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Μελέτιος εἶχεν ἀμέσως ὑπ' ὄψιν του τὸ βουλγαρικὸν πρωτότυπον. Ἀγνοοῦμεν βεβαίως ἂν ἐγνώριζε τὴν βουλγαρικὴν, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχεν ἐκμάθει τὴν γλῶσσαν αὐτὴν κατὰ τὰς συχνὰς μεταβάσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν (1632-1633, 1635-1637, 1642-1643, 1645-1646). Ἐπίσης δὲν ἀποκλείεται νὰ μετέφρασε τὸ κείμενον μὲ τὴν βοήθειαν κάποιου λογίου, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν μεσαιωνοβουλγαρικὴν.

Ἡ μετάφρασις κατὰ κανόνα εἶναι ἐλευθέρα. Ὁ Μελέτιος πλατειάζει. Ὅπως ὁ Νικηφόρος, ἔτσι καὶ ὁ Μελέτιος εἰσάγει εἰς τὸ κείμενον διάλογον μεταξὺ τοῦ πλοιάρχου καὶ τοῦ Ἰωάννου. Ὁ πρῶτος ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἰωάννην, διότι ὁ τελευταῖος ἔλεγεν, ὅτι «οἱ ἀπὸ τῆς πρώτης πίστεως ἀπερβώγότες καὶ ἀποστάντες τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ δογμάτων σωτηρίας ἐλπίδα οὐκ ἔχουσι»⁴⁷. Τὸ Bjalgrad καλεῖται Ἀσπρόκαστρον⁴⁸, ἐνῶ ὁ διοικητὴς τῆς πόλεως εἶναι Ἀγαρηνὸς καὶ φοβερός προστάτης τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ⁴⁹. Ὁ λατῖνος πλοίαρχος καλεῖ τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκμουσουλμανίσῃ τὸν Ἰωάννην, «ἵνα μὴ ... ἡ βραδύτης αἰτία γένηται τοῦ μετατραπῆναι αὐτὸν εἰς γνώμην ἐτέραν»⁵⁰. Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς θά

βιβλιοθήκη, τ. 5, ἐν Πιερουπόλει 1915, σ. 271. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ πληροφορία αὕτη δημιουργεῖ πληθῶραν προβλημάτων καὶ ἐρωτημάτων. Ἀναφέρομεν ἐνδεικτικῶς ὡρισμένα: α) Κανονικῶς ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου εἰς τὴν ἐλληνικὴν, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πηγὴ διὰ τὴν σύνταξιν τῆς Ἀκολουθίας. β) Ἡ ἐκπόνησις τῆς μεταφράσεως-διασκευῆς τοῦ Μαρτυρίου ἦτο εὐκολωτέρα εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἰδιαίτερος εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μελέτιος ἡγνόει τὴν μεσαιωνοβουλγαρικὴν. γ) Τὸ πρωτότυπον κείμενον τοῦ Μαρτυρίου ἀνευρίσκετο, ἀνευ ἰδιαίτερας δυσκολίας, εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν.

45. J. Pargoire, ἐνθ' ἄνωγ., *Échos d'Orient* 11 (1908) 280. Ἀ. Παπαδόπουλος-Κερμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη, τ. 5, ἐν Πιερουπόλει 1915, σσ. 271-272. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἐπεσημάναμεν καὶ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 28 κώδικα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου (σσ. 183-209). Βλ. Κ. Δυοβουνιώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς, ἐν Νέος Ἑλληνομνήμων 13 (1916) 118.

46. Μ., σ. 571.

47. Μ., σ. 573. Πρβλ. Μαρτύριον 3.

48. Μ., σ. 574. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5.

49. Μ., σ. 574. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5.

50. Μ., σ. 574. Πρβλ. Μαρτύριον 4.

ὀφείλῃ εἰς τὸν διοικητὴν χάριτας, διότι κατάρθωσε νὰ θηρεύσῃ τοιοῦτον ἄνδρα, ἀφοῦ ὁ Ἰωάννης χαρακτηρίζεται «συνετὸς καὶ λόγιος ἄνθρωπος, εὐγενὴς τε καὶ περίδοξος καὶ οὐδενὸς ἡττων τῶν ἐν Τραπεζοῦντι οἰκούντων ἐπιφανῶν πολιτῶν»⁵¹. Δὲν γίνεται λόγος εἰς τὸ κείμενον περὶ τῆς λατρείας τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄστρον⁵². Ἐπίσης ἐξ αὐτοῦ παραλείπεται ἡ φράσις «ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἁγίου κατήρχετο φωτεινὴ κλίμαξ»⁵³. Τὰς ἐπὶ τοῦ ἐγκαταλειμμένου σώματος τοῦ Ἰωάννου ἐμφανισθείσας θεοφανείας ἔβλεπον «πάντες οἱ ἐκεῖσε γειννιώντες Ἑβραῖοί τε καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ χριστιανοί»⁵⁴. Ὁ Ἑβραῖος, ὁ ὁποῖος προσεπάθησε νὰ τοξεύσῃ ἀνεπιτυχῶς τοὺς τρεῖς ἀγγέλους, ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν⁵⁵. Τὸ λείψανον τοῦ Ἰωάννου ἐνεταφιάσθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου⁵⁶. Ὁ ἱερεὺς τοῦ ναοῦ ἐκάλεσε τοὺς χριστιανούς καὶ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν ἐδίωξε τὸν ἱερόσυλον Λατῖνον καὶ τοὺς συντρόφους του, οἱ ὁποῖοι ἀπεπειράθησαν νὰ κλέψουν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου⁵⁷. Τότε μετέφεραν καὶ ἐτοποθέτησαν τὸ λείψανον «ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν»⁵⁸. Παραλείπεται ὅτι ὁ βοεβόδας Ἰωάννης Ἀλέξανδρος ἦτο ἡγεμὼν ὄχι μόνον «πάσης Μολδοβλαχίας», ἀλλὰ καὶ «τῶν Παραλίων». Ἀποσιωπᾶται τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωσήφ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας μετέφερε τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος εἰς τὴν Σουτζάβαν, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπέστειλεν ἄρχοντας μὲ πολλὰ χρήματα εἰς τὸν τότε ἡγέτην τῶν Ἀγαρηνῶν. Ὁ τελευταῖος, ὅτε ἔλαβε τὰ χρήματα, παρέδωσε τὸ λείψανον εἰς τοὺς χριστιανούς⁵⁹. Τέλος ὁ Μελέτιος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ βουλγαρικὸν κείμενον, περιγράφει τρία θαύματα τοῦ μάρτυρος: Πρῶτον, ὅτι οὐδέποτε ἐξερράγη πυρκαϊὰ εἰς τὴν πόλιν, ἃν καὶ αἱ οἰκίαι ἦσαν ξύλιναι. Δεύτερον, θαυματουργικὴ διάσωσις τῆς πόλεως ἐξ ἐπιθέσεως τῶν Σκυθῶν διὰ πλημμύρας ἐνὸς χειμάρρου, ἃν καὶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἰθριος. Τρίτον, πάλιν θαυματουργικὴ διάσωσις τῆς πόλεως ἐξ ἐπιθέσεως τῶν Σκυθῶν διὰ τῆς πτώσεως ὀμίχλης ἐπὶ τῆς πόλεως ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας⁶⁰.

51. Μ, σ. 575. Πρβλ. Μαρτύριον 4.

52. Μαρτύριον 6, 8, 10.

53. Μαρτύριον 27.

54. Μ, σ. 587. Πρβλ. Μαρτύριον 27.

55. Μ, σ. 589. Πρβλ. Μαρτύριον 28.

56. Μ, σ. 589. Πρβλ. Μαρτύριον 29.

57. Μ, σ. 590. Πρβλ. Μαρτύριον 30.

58. Μ, σ. 590. Πρβλ. Μαρτύριον 30.7.

59. Μ, σ. 591. Πρβλ. Μαρτύριον 32.

60. Μ, σσ. 592-593. Πρβλ. Μαρτύριον 34. Καὶ ἡ περιγραφή τῶν θαυμάτων γίνεται κατ' ἐξαιρέσιν. Ὁ Μελέτιος πρὸ τῆς περιγραφῆς αὐτῶν ἐπαναλαμβάνει ἐκτενῶς τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου Τσαμπλακ: «Τὰ δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου γενόμενα θαύματα παρὰ τοῦ ἁγίου τοῦτου μέχρι τῆς δεῦρο ἐξαισιά τε ὄντα καὶ ὑπερφυῆ καταλείπω διὰ τὸ πλῆθος

3. *Ἡ μετάφρασις τοῦ Μαρτυρίου ὑπὸ τοῦ Καλλίνικου Γ'*
πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐκατὸν περίπου ἔτη μετὰ τὴν ἐκπόνησιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Μελετίου ὁ τότε μητροπολίτης Προϋλάβου καὶ μετέπειτα πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος Γ' (1757)⁶¹ προὐχώρησεν εἰς τὴν σύνταξιν μεταφράσεως-διασκευῆς τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου. Ὁ λόγιος αὐτὸς ἱεράρχης, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Ζαγοράν τοῦ Πηλίου (1713-1791), πρὶν καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ συγκεκριμένως κατὰ τὰ ἔτη 1743-1748, διετέλεσε μητροπολίτης Προϋλάβου. Τὸ 1746, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ Καλλίνικος, εὗρίσκετο εἰς τὴν Λευκοπολιν καὶ μάλιστα εἰς κατάλυμα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου⁶², εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐνταφιασθῇ κατ' ἀρχὰς τὸ λείψανον τοῦ Ἰωάννου. Εἰς τὸ κατάλυμα αὐτὸ ἔγραψε τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἰωάννου μὲ τὸν τίτλον «*Βίος καὶ ἄθλησις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ νέου μάρτυρος μεταφρασθεὶς ἀπὸ τὸ σλωβανικὸν καὶ διορθωθείς παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Προϋλάβου κυρίου Καλλινίκου*»⁶³. Τὸ κείμενον σώζεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 28 αὐτόγραφον κώδικα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς τοῦ Πηλίου (σσ. 43-58)⁶⁴.

γραφῇ παραδοῦναι, διηγείσθωσαν δ' αὐτὰ οἱ τῆς τοῦ ἁγίου βοηθείας καὶ χάριτος ἀπολαύσαντες» (Μ, σ. 592).

61. Περὶ τοῦ Καλλίνικου βλ. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Καλλίνικος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἱεροῦ Συνδέσμου»), ἐν Ἀθήναις 1915. Β. Σκουβαρᾶ, Τὸ παλιότερον ἀρματολίκι τοῦ Πηλίου καὶ οἱ Ἀρβανῖτες στὴ Θεσσαλομαχνησία, Βόλος 1959, σ. 12, σημ. 9. Τοῦ αὐτοῦ, Ἰωάννης Πρίγκος (1725;-1789). Ἡ ἐλληνικὴ παροιμία τοῦ Ἀμστερνταμ. Ἡ σχολὴ καὶ ἡ βιβλιοθήκη Ζαγοράς, Ἀθήνα 1964, σ. 141, σημ. 1. Ὁ Σκουβαρᾶς ἀνακοινώνει ὅτι ἔχει ἀνέκδοτον διεξοδικὴν βιογραφίαν τοῦ Καλλίνικου ἐτοίμην πρὸς δημοσίευσιν.

62. Ὁ Καλλίνικος εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ Μαρτυρίου σημειώνει ὅτι τοῦτο «*ἐγράφη ἐν Λευκοπόλει ἐν τῷ ἡμετέρῳ καταλύματι τῷ πλάγιον τῆς τοῦ θείου Προδρόμου ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἡμῶν μαρτίου ιζ'*» καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ μνημονεύτέ μου ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ὑμῶν δεήσεσι» (Ζ, σ. 58).

63. Ζ, σ. 43.

64. Κ. Δυοβουνιώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς, ἐν Νέος Ἑλληνομνήμων 13 (1916) 118. Ὁ Καλλίνικος τὸ 1785, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 57 κώδικα (f. 89v) τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς, ἐδώρησε τὰ χειρόγραφα του εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου του:

«Ἐτελειώθη δὲ ἡ γραφὴ εἰς χρόνους τοὺς χιλίους

πέντε καὶ ὀγδοήκοντα μετὰ ἑπτακοσίους,

ὅταν ὅλας τὰς βίβλους μου εἰς ἑλληνομουσεῖον

τὸ ὃν εἰς τὴν πατρίδα μου νεόκτιστον σχολεῖον

τὰς ἀφιέρωσα σαυτῷ, ἵνα μετὰ τῶν ἄλλων

τοῦ παμφιλτάτου μου γαμβροῦ μικρῶν τε καὶ μεγάλων

συναριθμῶνται καὶ αὐταί» (Βλ. τὸ κείμενον ἐν Κ. Ι. Δυοβουνιώτου,

Καλλίνικος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 31).

Ἄν καὶ εἰς τὸν τίτλον λέγεται ὅτι τὸ Μαρτύριον «μετεφράσθη ἀπὸ τοῦ σλαβανικὸν καὶ διορθώθη παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Προϊλάβου κυρίου Καλλινίκου», δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὁ Καλλνίκος ὁ μεταφραστὴς τοῦ Βίου: 1) Διότι οὐδαμοῦ μαρτυρεῖται ὅτι οὗτος ἐγνώριζε τὴν σλαβανικὴν γλῶσσαν. 2) Διότι τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ἑρμηνεῖα πῶς πρέπει ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος νὰ ὑπηρετῶσιν εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἐτοιμάζωνται διὰ τὴν ἱεροπραξίαν καὶ μάλιστα διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ εἰς ἀνάγκας τινὰς καὶ ἀπορίας συμβαινούσας ἐξαίφνης καὶ πῶς γίνεται ἡ διόρθωσις αὐτῶν»⁶⁵, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του, μετεφράσθη «ἀπὸ τοῦ σλαβονικοῦ» «παρὰ τινος εὐλαβοῦς πνευματικοῦ πατρὸς» καὶ ἀπεστάλη εἰς τὸν Καλλνίκον πρὸς διόρ-

65. Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Καλλνίκου ἐπεσημάναμεν εἰς τοὺς κατωτέρω κώδικας: α) Εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 97 (σσ. 57-135) τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς (Κ. Ι. Δυοβου-νιῶ του, Κατάλογος τῶν κωδικῶν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς, ἐν Νέος Ἑλληνο-μνήμων 13 [1916] 458. Πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, Καλλνίκος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 49). β) Εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθμ. 745, 796 καὶ 1421 κώδικας τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος (Ἰ. Σακκελίωτος - Ἀ. Σακκελίωτος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1892, σσ. 135, 143, 255). γ) Εἰς τοὺς ὑπ' ἀριθμ. 168 καὶ 173 κώδικας τῆς μονῆς Ὀλυμπιώτισσης (Ε. Σκουβαρά, Ὀλυμπιώτισσα, Ἀθήναι 1967, σσ. 356, 360). δ) Τέλος εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 822 κώδικα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (C. Litzeia, Catalogul manuscrisurilor grecesti, Bucuresti 1909, σ. 532). Τὰ ὡς ἄνω χειρόγραφα εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰ. Τὸ κείμενον κατ' ἀρχὰς ἐξεδόθη μετὰ τοῦ ἔργου τοῦ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (Τοῦ μακαρίου Συμεὼν ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Τὰ Ἀπαντα εἰς τέσσαρα μέρη διαιρεθέντα. Ἐν οἷς περιέχονται διάλογοι ἐκκλησιαστικοὶ ἀρχιερέως καὶ κληρικοῦ Κατὰ πασῶν τῶν Αἰρέσεων· περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ περὶ τῶν Ἱερῶν τελετῶν, καὶ Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας· ἔτι δὲ καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ Ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων, καὶ περὶ τῆς Θείας Μυσταγωγίας· ἔκθεσις ἔτι ἀκριβεστάτη τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου· ἀποκρίσεις τε πρὸς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Μητροπολίτου τῆς Πενταπόλεως κύρ Γαβριήλ· καὶ ἄλλα πλεῖστα ὡς ἐν τοῖς Πίναξι φαίνονται. Μεθ' ὧν καὶ ἡ τοῦ Σοφωτάτου καὶ Λογιωτάτου Μάρκου Εὐγενικοῦ Μητροπολίτου ἐξήγησις τῆς Ἱερᾶς Ἀκολουθίας· ἐν οἷς προσετέθη καὶ τινες Διδασκαλίαι πρὸς τοὺς Ἱερεῖς, καὶ Διακόνους περὶ τοῦ πῶς δεῖ διορθοῦν τὰ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μυσταγωγίᾳ ἐξ ἀπροσεξίας συμβαίνοντα. Νῦν πρώτων (sic) ἐκ τῆς Ἑλληνίδος Μετενεχθέντα εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλοελληνικὴν διάλεκτον πρὸς ψυχαφελῇ χρῆσιν πάντων τῶν εὐλαβῶν Ὁρθοδόξων, Ἱερῶν τε καὶ Λαϊκῶν, καὶ μεθ' ὧν ἀκριβοὺς ἐπιμελείας διορθωθέντα· Τύποις δὲ ἐκδοθέντα φιλοτίμῳ δαπάνῃ, καὶ φιλοπόνῳ ἐπιστάσι Πολουζῶν Λαμπανιτζιώτη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. 1791. Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας. αψ4α', σσ. 463-482. Πρβλ. καὶ ἐτέραν ἐκδοσιν μὲ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα, σσ. 461-480. Βλ. καὶ δευτέραν ἐκδοσιν. Ἐν Βενετίᾳ. Παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Teodosio Editore e Stampatore. 1820, σσ. 522-543) καὶ μετὰ ταῦτα αὐτοτελῶς τὸ 1835 εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀθήνας (Βλ. τοὺς τίτλους τῶν ἐκδόσεων ἐν Δ. Σ. Γκίνη-Β. Γ. Μέξια, Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία 1800-1863, τ. 1, ἐν Ἀθήναις 1939, σσ. 363-364, Νο 2475-2476). Περὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ βλ. Κ. Ι. Δυοβουνιῶ του, Καλλνίκος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις 1915, σσ. 49-50.

θωσιν τῆς φράσεως⁶⁶. Ἐὰν ἐγνώριζεν ὁ Καλλίνικος τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν, ἀσφαλῶς ὁ «πνευματικὸς πατήρ» θὰ τοῦ ἀπέστελλε τὸ πρωτότυπον κείμενον καὶ ὄχι τὴν μετάφρασιν καὶ θὰ μετέφραζεν ὁ ἴδιος ὁ Καλλίνικος τὸ ἔργον, διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν πιστότερον τὸ πρωτότυπον. 3) Διότι εἰς τὸ αὐτὸ χειρόγραφον (Ζαγοράς 28, σσ. 183-209) παραθέτει κείμενα τῆς Ἀκολουθίας καὶ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὰ ὅποια ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Μελετίου Συρίγου⁶⁷. Τοῦτο σημαίνει ὅτι πιθανώτατα ὁ Καλλίνικος διὰ τὴν σύνταξιν τῆς μεταφράσεως-διασκευῆς τοῦ Μαρτυρίου εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν μετάφρασιν-διασκευὴν τοῦ Μελετίου Συρίγου.

Καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Καλλίνικου εἶναι ἐλευθέρα. Πολλὰκις εἰς αὐτὴν εἰσάγονται προσθήκαι, ἐπεξηγήσεις καὶ μεταβολαί, ἐνῶ συγχρόνως παρατηροῦνται εἰς αὐτὴν καὶ περικοπαί. Οὕτω τὸ Μαρτύριον προσαρμόζεται εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν πραγματικότητά τοῦ Καλλίνικου. Ὡς χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: Οἱ συμπατριῶται τοῦ Ἰωάννου πραγματεύονται μὲ τὰ καράβια διὰ μέσου τῆς Μαύρης Θαλάσσης. «Μάλιστα συχνάζουν εἰς τὰς πόλεις ὅπου εἶναι εἰς τὰ Παραδούναβα καὶ τὰ λοιπὰ μπογάζια»⁶⁸. Ὁ Ἰωάννης μὲ τὸ ἐμπόρεμά του κατηυθύνετο «πρὸς τῆς ἄρκτου τὰ μέρη»⁶⁹. Ὁ καπετάνιος καὶ ὁ Ἰωάννης διαλέγονται «περὶ τῶν πέντε διαφορῶν, μάλιστα

66. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Καλλίνικος Γ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις 1915, σ. 50.

67. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Κατάλογος τῶν κωδικῶν τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς, ἐν Νέος Ἑλληνομνήμων 13 (1916) 118. Πρόβλημα πατρότητος τῆς Ἀκολουθίας καὶ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, τὰ ὅποια παρατίθενται εἰς τὸ χειρόγραφον αὐτό, δὲν ὑφίσταται. Τῆς Ἀκολουθίας αὐτῆς καὶ τοῦ Μαρτυρίου προηγοῦνται ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ νέου, κανὼν εἰς τὸν ἅγιον καὶ καλλίνικον μάρτυρα Μακάριον τὸν ἐκ Κίου καὶ δύο κανόνες εἰς τὸν ἅγιον ἐνδοξον μάρτυρα Ἀθανάσιον τὸν ἐκ Σπάρτης, ἔπονται δὲ ἀκολουθίαι εἰς τοὺς θεοφόρους πατέρας ἡμῶν τοὺς ἐν Πιετσαρίῳ ἀσκήσαντας καὶ πάντας τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ λάμψαντας καὶ εἰς τὸν ἄρραφον χιτῶνα τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐν Μοσχοβίᾳ (αὐτόθι). Οἱ ὥς ἔνω κανόνες καὶ ἀκολουθία ἀποδεδειγμένως ἀνήκουν εἰς τὸν Μελέτιον Συρίγον, διότι περιέχονται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθμ. 778 κώδικα τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει, αὐτόγραφον ἔργον τοῦ Μελετίου (Βλ. J. Pargoire, ἐνθ' ἄνωτ., *Échos d'Orient* 11 [1908] 277-280, 12 [1909] 337-342. Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Μελέτιος Συρίγος, ἐν Ἀθήναις 1914, σσ. 33-35. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη, τ. 5, ἐν Πετρούπολει 1915, σσ. 266-273). Καὶ τὸ κυριώτερον: Οἱ κανόνες τοῦ χειρογράφου τῆς Ζαγοράς ταυτίζονται μὲ τοὺς κανόνες τοῦ χειρογράφου τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου. Ὁ «Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν μάρτυρα τὸν ἐν Σοτζάβια» μάλιστα φέρει τὴν αὐτὴν ἀκροστιχίδα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Μελετίου: «Τὸν χαριτώνουμον ἔσματος' Ἰωάννην ἀναμέλψω Μελέτιος». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἀκροστιχίδα τοῦ κανόνος τοῦ Ὁρθρου τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀγίου: «Ἰωάννου ἀγῶνας ἀεθλοφόρου ἀναδήσω».

68. Ζ, σ. 44. Πρβλ. Μαρτύριον 2.

69. Ζ, σ. 44. Πρβλ. Μαρτύριον 3.

δὲ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως). Ὁ πρῶτος «ἔπασχε» νὰ «σύρῃ εἰς τὰ δόγματά του» τὸν δεύτερον. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐγγχειρήματος αὐτοῦ μετέβαλε τὴν φιλίαν τοῦ καπετάνιου εἰς ἔχθραν⁷⁰. Ἀντὶ τοῦ Bjelgrad ὁμιλεῖ διὰ τὴν Λευκόπολιν, ἀλλὰ συγχρόνως παραδίδει καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα τῆς πόλεως, Ἀκ κερμάνι, καὶ ὁρίζει ὅτι αὐτὴ εὐρίσκεται εἰς τὰ σύνορα τῆς Μπογδανίας⁷¹. Ὁ ἑπαρχος τοῦ κάστρου ἦτο «ἐθνικὸς ἐκ τῶν Ἀγαρηνῶν ἀγαπῶν καὶ καταπολλὰ σεβόμενος καὶ δεισιδαίμων εἰς τὴν θρησκείαν τους»⁷². Κατὰ τὸν λατῖνον καπετάνιον, ἐὰν ὁ διοικητὴς τῆς Λευκοπόλεως ἐπιτύχῃ τὸν ἐκμουσουλμανισμόν τοῦ Ἰωάννου, θὰ τιμηθῇ πολὺ ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ θὰ «θαυμαστωθῇ σιμὰ εἰς αὐτόν, διότι εἶναι ἄνθρωπος λόγιος καὶ κατὰ πολλὰ πρακτικὸς καὶ προκομμένος καὶ ὀνομαστός, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ὁ πρῶτος καὶ ἔγκριτος ἄρχων καὶ ὁ εὐγενὴς τῆς Τραπεζοῦντος»⁷³. Ἀποσιωπᾶται ὁ τόπος προελεύσεως τῶν ἱατρῶν, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο εἰς τὴν Λευκόπολιν (Ἰνδία, Περσία)⁷⁴. Ὁ Ἑβραῖος, ὁ ὁποῖος προσεπάθησε νὰ τοξεύσῃ τοὺς τρεῖς ἀγγέλους, παρέμεινε ἀκίνητος «ὅλην τὴν νύκτα μαρτυρῶν μεγαλοφώνως εἰς τοὺς λοιποὺς Ἑβραίους καὶ Ὀθωμανοὺς ὅλα ἐκεῖνα ὅπου εἶδε. Τὸ ὁποῖον ἀκούσας καὶ ὁ ἑπαρχος ἔστειλε καὶ ἤφεραν τὸν Ἑβραῖον βαστακτὸν καὶ ἀκούσας παρ' αὐτοῦ τὰ ὅσα εἶδε καὶ βλέπωντάς τον εἰς τοιαύτην ἀθλίαν κατάστασιν ἐφοβήθη μεγάλως καὶ καλέσας τοὺς ἱερεῖς καὶ χριστιανοὺς τῆς πολιτείας ἐπρόσταξεν... νὰ σηκώσουν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου καὶ νὰ τὸ ἐνταφιάσουν»⁷⁵. Τὴν κηδεῖαν παρηκολούθησε, φερόμενος εἰς χεῖρας, καὶ ὁ Ἑβραῖος «φωνάζων μετὰ δακρύων καὶ δεόμενος». Οὗτος «ἐλευθερώθη ἀπὸ τὰ ἀόρατα δεσμά» καὶ «μετὰ ταῦτα... ἐβαπτίσθη πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν»⁷⁶. Τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου ἐνεταφιάσθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου πλησίον τοῦ ἱεροῦ βήματος⁷⁷. Μετὰ τὴν ἀνεπιτυχῆ ἀπόπειραν τοῦ Λατίνου νὰ κλέψῃ τὸ λείψανον τοῦ Ἰωάννου, οἱ χριστιανοὶ τὸ ἐτοποθέτησαν «εἰς τὸ ἅγιον βῆμα πρὸς τὰ δεξιὰ μέρη τῆς ἁγίας τραπέζης»⁷⁸. «Καὶ ὅσοι ἀσθενεῖς ἀπὸ κάθε πάθος ἔτρεχον μετὰ πίστεως εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου ὅλοι ἐλάμβανον τὴν ὑγίαν τους καὶ ὑπέστρεφον χαίροντες καὶ εὐχαριστοῦντες τὸν ἅγιον καὶ κηρύττοντες τὰς θαυματουργίας του, αἱ ὁποῖαι ἤλθον καὶ εἰς τὰ αὐτὰ τοῦ τότε ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας εὐσεβοῦς Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου». Τὰ πολλὰ θαύματα

70. Ζ, σ. 45. Πρβλ. Μαρτύριον 3.

71. Ζ, σ. 45. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5.

72. Ζ, σ. 45. Πρβλ. Μαρτύριον 3.5.

73. Ζ, σ. 46. Πρβλ. Μαρτύριον 4.3.

74. Ζ, σσ. 52-53. Πρβλ. Μαρτύριον 21.2.

75. Ζ, σ. 55. Πρβλ. Μαρτύριον 28-29.

76. Ζ, σ. 55.

77. Ζ, σ. 55. Πρβλ. Μαρτύριον 29.2.

78. Ζ, σ. 56. Πρβλ. Μαρτύριον 30.

ήναψαν τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἡγεμόνος νὰ ἰδῇ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος⁷⁹. Ὁ Ἰωάννης Ἀλέξανδρος ἀναφέρεται ἀπλῶς ὡς ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας⁸⁰ καὶ ὅχι ὡς μέγας βοεβόδας πάσης Μολδοβλαχίας καὶ τῶν Παραλίων⁸¹. Διὰ νὰ μεταφέρῃ ὁ ἡγεμὼν αὐτὸς τὸ λείψανον τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ τὴν Λευκόπολιν εἰς τὴν Σουτζάβαν, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ὀρισμὸν ἐκ τῆς Πόρτας καὶ τοῦ τότε πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως⁸². Διὰ τὴν μετακομιδὴν τῶν λειψάνων ἀπεστάλησαν ἄρχοντες, πλῆθος λαοῦ καὶ ἡ ἀρμάμαξα τοῦ ἡγεμόνος⁸³. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀποσιωπᾶται ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωσήφ εἰς τὴν προσπάθειαν μετακομιδῆς τῶν λειψάνων⁸⁴. Τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου παρελήφθησαν ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ θεοῦ Προδρόμου τῆς Λευκοπόλεως⁸⁵, ἐναπετέθησαν δὲ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Σουτζάβας, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετέθησαν πρὸς ἀσπασμὸν ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ⁸⁶. Τὸ κάστρον τῆς Σουτζάβας ἦτο κτίσμα τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ εἶχε καὶ τὴν καθέδραν του⁸⁷.

4. Ἡ μετάφρασις τοῦ Μαρτύριου ὑπὸ Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

Ἡ τελευταία μετάφρασις-διασκευὴ τοῦ Μαρτύριου ἐξεπονήθη ὑπὸ τοῦ ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου (1749-1809), τῆς μεγάλης αὐτῆς μορφῆς τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ⁸⁸. Τὸ 1799 ὁ ὁσιος Νικόδημος εἰς τὸ ἔργον του

79. Ζ, σσ. 56-57. Πρβλ. Μαρτύριον 31-32.

80. Ζ, σ. 56.

81. Μαρτύριον 32,1.

82. Ζ, σ. 57. Πρβλ. Μαρτύριον 32.

83. Ζ, σ. 57. Πρβλ. Μαρτύριον 32,2.

84. Μαρτύριον 32,2.

85. Ζ, σ. 57.

86. Ζ, σ. 57. Πρβλ. Μαρτύριον 33,3.

87. Ζ, σ. 57. Πρβλ. Μαρτύριον 33,3.

88. Περὶ τοῦ ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου βλ. Ὁνοφρίου Ἰβηρίτου, Βίος ἐν συνόψει τοῦ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου διδασκάλου Νικοδήμου Ἀγιορείτου συγγραφῶς τῆς παρουσίας βιβλίου, συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου κυρίου..., ἐν Παύλου τοῦ θεοῦ καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου αἱ ἸΔ' ἐπιστολαὶ ἐρμηνευθεῖσαι μὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ μακαρίου Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, μεταφρασθεῖσαι δὲ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καινότεραν διάλεκτον, καὶ σημειώμασι διαφόροις καταγλαύσθεισαι, παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Ἐνετίησιν 1819, σσ. ια'-ιβ'. Ἀ. Παπαδόπουλου Βρετοῦ, Νεοελληνικὴ φιλολογία, Μέρος Α', ἐν Ἀθήναις 1854, σσ. 233-234. Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἐν Ἀθήναις 1868, σσ. 624-626. Γ. Ι. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον, Ἀθήνησι 1872, σσ. 500-502. Εὐθυμίου ἱερομονάχου, Βίος καὶ πολιτεία καὶ ἀγῶνες διὰ δόξαν τῆς ἡμῶν ἐκκλησίας τελεσθέντες παρὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου καὶ μακαρίτου καὶ ἀοιδίμου Νικοδήμου μοναχοῦ, συγγραφέντες δὲ παρὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ τοῦ..., ἐν Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 4 (1920) 636-641· 5 (1921) 210-218. M. Viller, Nicodème l' Hagiorite et ses emprunts

«Νέον Μαρτυρολόγιον» ἐδημοσίευσε σύντομον μετάφρασιν-διασκευὴν τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου⁸⁹. Ὁ ἴδιος σημειώνει ὅτι «τὸ μαρτύριον τοῦτο μετεφράσθη εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον, ἀπὸ τὴν Σλαβωνικήν»⁹⁰, ἀλλὰ καθίσταται σαφές ὅτι δὲν μετέφρασεν ὁ ἴδιος τὸ κείμενον. Διὰ τὴν σύνταξιν τῆς συντόμου διασκευῆς ὅπωςδήποτε ἐχρησιμοποίησε μίαν ἐκ τῶν προγενεστέρων μεταφράσεων τοῦ Μαρτυρίου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπαναλαμβάνονται καὶ ὑπ' αὐτοῦ ὅλα

a la littérature spirituelle occidentale. Le combat spirituel et les exercices de s. Ignace dans l' Église byzantine, ἐν Revue d' ascétique et de mystique 5 (1924) 174-177, 416. V. Grumel, Nicodème l'Hagiorite, ἐν Dictionnaire de Théologie Catholique 11 (1931) 486-490. Ἐ.Ι. Καρπαθίου, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐν Ἐκκλησία 13 (1935) 50-51, 60, 67, 75-76, 83-85, 92-94. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, πρ. Λεοντοπόλεως, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐν Μακεδονικά 1 (1940) 38-57. D. V. Economidis, Nicodim Aghioritul (1748-1809), ἐν Biserica Ortodoxa Romana 59 (1941) 51-69. Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιήλ τοῦ ἀπὸ Βελανιδιάς, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, τ. 2, ἐν Βόλῳ 1948, σσ. 457-460. Ἰ. Θ. Κολιτσάρα, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης (1749-1809), ἐν Ἀκτῖνες 16 (1953) 400-407, 450-454, 511-515· 17 (1954) 30-35. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, Ἄγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης. Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα τοῦ 1749-1809, Ἀθήναι 1959. Κ. Μ. Ματζουράνη, Νικόδημος Ἀγιορείτης καὶ Ἐθναποστολή, Νάξος 1962. Ἰακώβου Δ. Μαλλιάρου, ἀρχιμ., Νικόδημος μοναχὸς ὁ ἐκ Ναξίας ὁ Ἀγιορείτης, Ἀθήναι 1963. Ν. Β. Τωμαδάκη, Κλεις τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας ἦτοι Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, τ. 1, Ἀθήναι 1965, σ. 123. Β. Βλ. Σφυρόερα, Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐν Θρησκευτικῇ καὶ Ἠθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ 9 (1966) 498-500. C. Papoulidis, Nicodeme l'Hagiorite (1749-1809), ἐν Θεολογία 37 (1966) 294-313, 390-415, 576-590· 38 (1967) 95-118, 301-313. Κ. Κ. Παπουλίδη, Περίπτωσις πνευματικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἀγίου Ὁρους εἰς τὸν βαλκανικὸν χῶρον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἐν Μακεδονικά 9 (1969) 278-293. Χ. Σ. Τζώγα, Ἡ περὶ μνημοσύνων ἔρις ἐν Ἀγίῳ Ὁρεὶ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1969. Νικόδημος Παυλοπούλου, Ἄγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ἐν Ἀθήναις 1971 [Ἐκκλησιαστικαὶ ἐκδόσεις ἐθνικῆς ἐκατονπεντηκονταετηρίδος 5]. C. Cavarinos, St. Nicodemos the Hagiorite, Belmont, Massachusetts U.S.A. 1974 [Modern Orthodox Saints 3]. A. Argyriou, Nicodème l' Hagiorite (1749-1809), ἐν Revue des Sciences Religieuses 50 (1976) 38-51. G. S. Bebis, St. Nikodemos the Hagiorite, ἐν Post-byzantine ecclesiastical personalities, Brookline, Massachusetts 1978, σσ. 1-17 [The byzantine fellowship lectures Number Three].

89. Νέον Μαρτυρολόγιον ἦτοι μαρτύρια τῶν νεοφανῶν μαρτύρων τῶν μετὰ τὴν ἁλῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ διαφόρους καιροὺς, καὶ τόπους μαρτυρησάντων. Συνταχθέντα ἐκ διαφορῶν συγγραφέων, καὶ μετ' ἐπιμελείας ὅτι πλείστης διορθωθέντα. Καὶ σὺν Θεῷ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα, διὰ συνδρομῆς φιλοχρίστων, καὶ φιλομαρτύρων χριστιανῶν, τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ πραγματευομένων. Εἰς κοινὴν τῶν ὀρθοδόξων ὠφέλειαν. Ἐνετίησιν. αψθ'. 1799. Παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con licenza de superiori. Νέον Μαρτυρολόγιον, ἐν Ἀθήναις 1856², σσ. 21-23. Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἐκδοσις γ', διωρθωμένη καὶ ἐκ πλείστων λαθῶν ἀπηλλαγμένη, ἐπιστάσις Π. Β. Πάσχου, Ἀθήναι 1961, σσ. 27-29. Κατωτέρω παραπέμπομεν μόνον εἰς τὴν τελευταίαν ἐκδοσιν, διότι αἱ δύο πρῶται δὲν εἶναι προσिताί.

90. Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι 1961³, σ. 27, σημ. 1.

σχεδόν τὰ χαρακτηριστικά στοιχεῖα τῶν προηγουμένων μεταφράσεων-διασκευῶν (διάλογος πλοιάρχου καὶ Ἰωάννου, ἀντὶ Bjalggrad Ἀσπρόκαστρον καὶ Ἀκκιρμαν, ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως εἶναι Τοῦρκος κ.ά.). Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν ὡς ἄνω συλλογὴν τοῦ Νικοδήμου κατέχει περίοπτον θέσιν. Ἄν καὶ ὁ Νικόδημος ἐσφαλμένως τοποθετεῖ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸ ἔτος 1492⁹¹, τὸ κείμενον αὐτὸ κατέχει τὴν πρώτην θέσιν τῆς συλλογῆς «Νέον Μαρτυρολόγιον»⁹² καὶ ὁ Ἰωάννης εἶναι «ἡ καλὴ ἀπαρχὴ ὅλων τῶν ἐνταῦθα περιεχομένων νεομαρτύρων»⁹³.

IV. Συμπεράσματα.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ κλείει ὁ κύκλος τῆς περιγραφῆς τῶν μεταφράσεων-διασκευῶν τοῦ Μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Λευκοπόλει. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε μόνον νὰ ἐπισφραγίσω τὴν παροῦσαν εἰσήγησιν μὲ ὀρισμένες γενικὰς παρατηρήσεις-συμπεράσματα.

1. Τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Λευκοπόλει, ἔργον τοῦ βουλγάρου συγγραφέως Γρηγορίου Τσάμπλακ, κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἀγιολογίαν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἴσως εἶναι τὸ πρῶτον Μαρτύριον τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ Γρηγόριος Τσάμπλακ εἰς αὐτὸ εἰσάγει τὴν συνηθεστάτην συκοφαντίαν⁹⁴, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦν οἱ Τοῦρκοι εἰς βάρος

91. Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι 1961³, σ. 27. Ὡς γνωστόν, βούλγαροι καὶ ἄλλοι ἐρευνῶνται, ὁρθῶς, τοποθετοῦν τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰωάννου περὶ τὸ ἔτος 1330 μ.Χ. (Πρβλ. A. I. J a c i m i r s k i j, Iz istorii slavjanskoj propovedi v Moldavii. Neizvestnyja proizvedenija Grigorija Camblaka, podrazanija emu i perevody monaha Gavriila, ἐν Pamjatniki drevnej pis'mennosti i iskusstva 163, Sanktpeterburg 1906 σσ. XXVII ἐξ. P. R u s e v - A. D a v i d o v, Grigorij Camblak v Rumanija i v starata rumanska literatura, Sofija 1966, σ. 60). Χρονολογίας, τὰς ὁποίας ἐπρότειναν κατὰ καιροὺς ὀρισμένοι ἐρευνῶνται περὶ τὸ ἔτος τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου, βλ. ἐν Ἰ. Μ. Π ε ρ α ν τ ῶ ν η, Λεξικὸν τῶν νεομαρτύρων, ἐν Ἀθήναις 1972 [Ἐκκλησιαστικαὶ ἐκδόσεις ἐθνικῆς ἐκατοντηκονταετηρίδος 9], σσ. 230-231, σημ. 10.

92. Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι 1961³, σσ. 27-29.

93. Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθήναι 1961³, σ. 27.

94. Ὡς γνωστόν, οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ ἐξισλαμίσουν τοὺς χριστιανούς, πολλάκις κατέφευγον εἰς ὅπως ψευδεῖς καὶ ἀνυποστάτους κατηγορίας ἐναντίον τῶν χριστιανῶν. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ἐκαλεῖτο «ἀβανία» ἢ «ἀβανιά». Ἡ λέξις αὕτη, ἡ ὁποία σημαίνει συκοφαντία, κατὰ τὸν G. M e y e r (Neugriechische Studien. IV Die romanischen Lehnworte im neugriechischen, Wien 1895, σ. 5 [Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Classe. Band CXXXII]) προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν λέξιν «*avania*» (=ζημία). Κατὰ τὸν Ν. Π. Ἀ ν δ ρ ῖ ω τ η ν (Ἑτυμολογικὸ λεξικὸν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1971², σ. 2) ἡ λέξις αὕτη παράγεται ἀπὸ τὸ ἐπιθετικὸν «*ἀβάνης*» (=συκοφάντης), τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν λέξιν «*havan*» (=ἄπιστος, δόλιος). Συνήθεις συκοφανταί-ἀβανιαὶ τῶν Τοῦρκων κατὰ τῶν χριστιανῶν ἦσαν αἱ ἐξῆς: α) «Ὅτι δῆθεν ἐξύβρισαν τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν (Νέον Μαρτυρολό-

τῶν χριστιανῶν, διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ ἀσπασθοῦν τὸν μουσουλμανισμόν: Δηλαδή ὅτι δῆθεν κάποιος χριστιανὸς εἶπεν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ γίνῃ μουσουλμᾶνος καὶ εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἐξετέλει τὴν ἀπόφασίν του ὑπεβάλλετο εἰς μαρτύρια. Ἡ συκοφαντία αὐτῇ (γνωστὴ ὡς ἄβανιά) τοποθετεῖται εἰς τὸ στόμα τοῦ λατίνου πλοιάρχου καὶ γίνεται ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως ἐκ μέρους τοῦ τατάρου ἐπάρχου τῆς Λευκοπόλεως.

2. Τὸ τελευταῖον ἀκριβῶς στοιχεῖον ὁμοῦ μετὰ τῆς παρουσίας τοῦ Λατίνου καὶ τῶν Ἑβραίων καθιστᾷ τὸ ἔργον ἐπίκαιρον κατὰ τὸν ΙΖ' αἰ. καὶ ἐξῆς, ὅτε ἐντείνονται αἱ δραστηριότητες τῶν ξένων προπαγανδῶν (Ρωμαιο-καθολικῆς⁹⁵ καὶ Προτεστάντικῆς)⁹⁶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, αὐξάνονται αἱ συκοφαντίαι τῶν Ἑβραίων κατὰ τῶν χριστιανῶν⁹⁷ καὶ ὀγκοῦται ἡ τουρκικὴ

ῖον, Ἀθῆναι 1961³, σσ. 31, 52-53, 58-59, 61-62, 71-72, 72-73). β) "Ὅτι δῆθεν ἐπεβουλεύθησαν τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν (αὐτόθι, σσ. 40, 63-64, 77, 81, 103, 188-189). γ) "Ὅτι δῆθεν ἔγιναν μουσουλμᾶνοι, μεταξὺ ἄλλων μὲ τὸ νὰ ἀναγνώσουν ἢ νὰ ἀπαγγείλουν τὴν ὁμολογίαν τῆς μουσουλμανικῆς πίστεως ἢ τὸ «λαῖ λαλά» καὶ μὲ τὸ νὰ φορέσουν τουρκικὸν σκοῦφον ἢ τουρκικὰ ἐνδύματα (αὐτόθι, σσ. 69, 85, 94, 95-96, 109, 110, 197-198). δ) "Ὅτι δῆθεν εἶπον ὅτι ἐπεθύμουν νὰ ἀσπασθοῦν τὴν μουσουλμανικὴν πίστιν, τοῦτο δὲ μὴ πράττοντες ὑπεβάλλοντο εἰς μαρτύριον (αὐτόθι, σσ. 75, 84, 104, 114, 116, 132-133, 136, 184). ε) "Ὅτι δῆθεν ἐκακοποίησαν ἢ ἐφόνευσαν Τοῦρκον (αὐτόθι, σ. 212). στ) "Ὅτι δῆθεν διετήρουν ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ μουσουλμανίδων (αὐτόθι, σσ. 136-137). Πρβλ. Σ τ. Γ. Παπαδόπουλου, Οἱ νεομάρτυρες καὶ τὸ δοῦλον Γένος, ἐν Ἀθήναις 1973, σσ. 54 ἐξ. [Ἐκκλησιαστικαὶ ἐκδόσεις ἐθνικῆς ἐκατοντηντηκονταετηρίδος 16]. Σημειωτέον ὅτι εἰς τοιαύτας συκοφαντίας κατέφευγον συχνάκις καὶ οἱ Ἑβραῖοι, διότι ἐφθόνουν τοὺς χριστιανούς (αὐτόθι, σσ. 72-73, 73-74, 80. Μ. Α. Γιαννιῶτα, Ὁ Κοσμῶς Αἰτωλῶς καὶ ἡ ἐποχὴ του, Ἀθήνα 1972, σσ. 224-248). Ἀλλὰ δὲν ἔλειψαν καὶ περιπτώσεις, μολονότι σπάνιαι, κατὰ τὰς ὁποίας χριστιανοί, κινούμενοι ἐκ ταπεινῶν ἐλατηρίων, ἐσυκοφάντησαν ὁμοθρήσκους των (Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθῆναι 1961³, σσ. 38-40, 60, 81).

95. Ἐνδεικτικῶς βλ. Π. Γρηγορίου, Σχέσεις Καθολικῶν καὶ Ὁρθοδόξων, Ἀθῆναι 1958. Kipil patriarch balgarski, Katoliceska propaganda sred balgarite prez vtorata polovina na XIX vek. I (1859-1865), Sofija 1962, σσ. 7-40. Ἀ. Ε. Βακαλόπουλου, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τ. 3, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 382 ἐξ. G. Hering, Ökumenisches Patriarchat und europäische Politik 1620-1638, Wiesbaden 1968.

96. Περὶ τῆς προτεστάντικῆς προπαγάνδας βλ. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ὁρθοδοξία καὶ Προτεστάντισμός, τ. 1, Ἀθῆναι 1937. Γ. Δ. Μεταλληνόυ, Τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν νεοελληνικὴν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰ., Ἀθῆναι 1977, σσ. 71-119.

97. Οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν ἐβλεπον ἰσχυροὺς οικονομικοὺς ἀνταγωνιστάς. Διὰ τοῦτο πολλάκις ἐστρέφοντο κατὰ τῶν χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐσυκοφάντουν ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Βλ. ἐνδεικτικῶς τὰ περὶ τῶν νεομάρτυρων Ἰωάννου τοῦ Θεασίου, Συμεῶν τοῦ Τραπεζουντίου καὶ Γαβριὴλ τοῦ ἱερομάρτυρος (Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθῆναι 1961³, σσ. 72-73, 73-74 καὶ 80). Αἱ συκοφαντίαι ὁμῶς τῶν Ἑβραίων εἰς βάρος τῶν Ὁρθοδόξων ἀπεκορυφώθησαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεομάρτυρος καὶ

προσπάθεια πρὸς ἐκμουςουλμανισμόν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

3. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐξεμεταλλεύθησαν κατ' ἰδανικὸν τρόπον οἱ Ἕλληνες μεταφρασταὶ-διασκευασταὶ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νέου (Νικηφόρος Ἀλεξανδρείας, Μελέτιος Συρίγος, Καλλίνικος Γ' Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης) καὶ προσέθεσαν καὶ νέα. Τὰ νέα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰσάγουν οἱ Ἕλληνες μεταφρασταὶ-διασκευασταὶ εἰς τὸ κείμενον, εἶναι γενικῶς τὰ ἑξῆς: α) Προσπάθεια γεωγραφικοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ ἀναγνώστου περὶ τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ κείμενον. β) Εἰσαγωγή δογματικοῦ διαλόγου μεταξὺ τοῦ λατίνου πλοιάρχου καὶ τοῦ Ἰωάννου. γ) Ἐκτενὴς περιγραφή χαρακτήρων προσώπων τοῦ κειμένου. δ) Ἀντικατάστασις τοῦ τατάρου ἐπάρχου τῆς Λευκοπόλεως μὲ ὀθωμανὸν ἢ τοῦρκον διοικητήν. ε) Ἀπόδοσις τιμῆς εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Λευκοπόλεως ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως εἰς περίπτωσιν ἐκμουςουλμανισμοῦ τοῦ Ἰωάννου. στ) Ἀπάλειψις τῶν περὶ πίστewος τοῦ τατάρου ἐπάρχου εἰς τὸν ἥλιον, τὸ πῦρ καὶ τὰ ἄστρα. ζ) Προσχώρησις τοῦ Ἑβραίου εἰς τὸν Χριστιανισμόν. η) Προσδιορισμὸς τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτάφη τὸ σῶμα τοῦ Ἰωάννου (Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου). θ) Τὰ περὶ τὴν ἄδειαν μεταφορᾶς τοῦ λειψάνου ἀπὸ τὴν Λευκόπολιν εἰς τὴν Σουτζάβαν. ι) Περιγραφή ὠρισμένων θαυμάτων.

4. Μὲ τὰς ἐλαχίστας αὐτὰς προσθήκας καὶ τροποποιήσεις τὸ ἔργον

ἐθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου του ἔγραψεν ὁ Κοσμᾶς εἰς τὸν ἀδελφόν του Χρῦσανθον (2 Μαρτίου 1779):

«Δέκα χιλιάδες χριστιανοὶ μὲ ἀγαπῶσι καὶ ἓνας μὲ μισεῖ.

Χίλιοι Τούρκοι μὲ ἀγαπῶσι καὶ ἓνας ὄχι τόσο.

Χιλιάδες Ἑβραῖοι θέλουν τὸν θάνατόν μου καὶ ἓνας ὄχι»

(Μ. Α. Γ κ ι ὁ λ ι α, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 423).

Τὸ κήρυγμα τοῦ Κοσμᾶ κατὰ τῶν Ἑβραίων, ἡ μετάθεσις τοῦ παζαριοῦ τῆς Κυριακῆς, ἀργίας τῶν χριστιανῶν, εἰς τὸ Σάββατον, ἡμέραν ἀργίας τῶν Ἑβραίων, καὶ ἡ μεγάλη οικονομικὴ ζημία τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς μεταθέσεως αὐτῆς ἐξώργισαν τὸ ἐβραϊκὸν σπoιχεῖον. Οὗτοι ἐδωροδόκησαν τὸν Κούρτ πασᾶν τοῦ Μπερατίου καὶ ὁ τελευταῖος διέταξε τὴν θανάτωσιν ἢ ἴσως τὴν ἀπέλασιν τοῦ Κοσμᾶ. Τὴν 24ην Αὐγούστου 1779 ὁ «ἅγιος τῶν σκλάβων» κρεμασμένος εἰς ἓν δένδρον τοῦ χωρίου Καλικόντασι· πλησίον τοῦ Μπερατίου ἔφησε τὴν τελευταίαν του πνοὴν (Περὶ τοῦ ρόλου τῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν καὶ τοῦ τέλους τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ βλ. Μ. Α. Γ κ ι ὁ λ ι α, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 224-248. Πρβλ. καὶ ἡ δόξα ἱεράφει ὁ π. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός, «Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς ἀπόστολος τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους [Διάλεξι], Ἀθήναι 1980, σσ. 26-27. Σύντομον βιογραφίαν καὶ τὴν κυριωτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ βλ. ἐν Ἰ. Β. Μενονίου, Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ διδασχὲς [καὶ βιογραφία], Ἀθήνα 1979. Μέχρι τοῦ ἔτους 1973 βιβλιογραφίαν μᾶς ἔδωσεν ὁ Κ. Σαρδέλης, Ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ 1765-1973, Ἀθήνα 1974². Συμπληρωματικὴν βιβλιογραφίαν ἐτοιμάζει πρὸς ἔκδοσιν ὁ Ἰ. Β. Μενούνης).

αὐτὸ προσηρμόσθη εἰς τὴν ἐποχὴν των, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ τὸ κείμενον αὐτὸ ὡς γενικὸν ἀντικαιρετικὸν ἐγχειρίδιον στρεφόμενον κατὰ τῶν τριῶν μεγάλων ἐχθρῶν τῆς Ὁρθοδοξίας, Μωαμεθανῶν, Λατίνων καὶ Ἑβραίων. Ἔτσι τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νέου, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ βουλγάρου συγγραφέως Γρηγορίου Τσάμπλακ εἰς τὴν βουλγαρικὴν, διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὸ μαρτύριον ἐνὸς Ἑλλήνου ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πίστιν τῶν ρουμάνων ὀρθοδόξων, μὲ τὰς μεταφράσεις αὐτάς ἔγινε γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὀρθοδόξους, διὰ νὰ τονισθῇ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀδιάσπαστος ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν ὁποίαν ἔθρεψε, τρέφει καὶ θὰ τρέφῃ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων τῆς.